

KATEDRA KATEDRA

07
YU ISSN (9296) - LETNIK XXXII, ŠT. 6 - APRIL 1992 - CENA 40

DUŠAN SEMOLIČ
MED SINDIKATOM IN POSLANSKIM KLUBOM
ALBANIJA NI SLOVENIJA
PRIZORI IZ ŽIVLJENJA NA EKSISTENČNEM DNU
MARIBOR JE SLOVENIJA
SE NAM OBETAJO STRAŠANSKI BIZNISI?
ZGODOVINA KOT FARSA
ANTIKOMUNIZEM NAMESTO POSTSOCIALIZMA
JANI KOVAČIČ
BITI RADIKALEN V SOCIALNIH ODNOSIH

93

Premier Peterle, ki ga na predsedniškem stolčku vzdržuje takoimenovani institut konstruktivne nezaupnice, je zadnjič na televizijskem omizju znova utemeljeval, da pri nas niti ni tako hudo, kot bi lahko bilo. Kaj je hudo in kaj ne, je Peterletu znano na drugačen način kot desetisočem brez službe in vsem tistim z nizkimi plačami, ki živijo iz rok v usta. Utemeljevati, da nam gre O.K., ker so se nekateri kazalci obrnili nalahno navzgor, pred tem pa leta tonili, in govoriti, da pri nas takorekoč ni inflacije, naslednji dan pa podražiti osnovna živila in potrebščine, je cinizem oblastnika, ki izgublja stik z realnim. Seveda to ni samo Peterletov sindrom, je sindrom vlade in je sindrom parlamenta. Pogojuje pa ga globoka zaverovanost, da s svojim nekonstruktivnim prepiranjem delajo dobro narodu, slovenskemu narodu. In draga država naj bi bila nagrada, bistvo te dobrote. Pisali smo že, da visok politični položaj ni poslanstvo, da je služba. Častna in odgovorna, kot vsako delo (in nedelo). Dejansko politična tekma ne obravnava ljudstva, ampak državo. Skozi njo se uspešni politik loči od manj uspešnega, skozi njeno racionalno delovanje prepoznamo sposobnega. Zlizati ljudstvo z državo je početje nepoučenega, politično premalo zrelega. Še tako je lahko naša, pa bo vedno država. In če že hočete, to je jasno zunanjemu ministru Ruplu, ki se za razliko od premiera upa sklicevati samo nanjo. Ne na ljudstvo, kaj šele na narod. Kdo jo bo dlje potegnil v politiki, pa bo itak kmalu jasno. Tam nekje poleti, ko se bo morda tudi Peterle naveličal konstruktivnih nezaupnic in odstopil. Do takrat pa: ostanite še naprej z nami!

Sajo Marincec

IZ PISEM URED- NIŠTVU:

Dragi in spoštovani Katedraši!
Iz srca sem hvaležna, da me niste pozabili, da iz prve roke tudi dobim in ne samo to, tudi berem Vašo izredno uspešno, duhovno in intelektualno polno KATEDRO!

Postali ste kulturna prestolnica Slovenije, Ljubljana to že dolgo ni več!!! Mnogim, ki v Ljubljani niso uspeli razpeti svojih kril, ste ponudili verno zavetje. Toliko krat se odpravljam, da bi delala Pandurjeve (obeh zakoncev) prireditve - režijo in scenarij gledaliških del, ki silijo v širni svet. Srečna sem, Rajko Muršič in Bojan Tomažič, Silvo Zapečnik, da se lotevate tem, ki so bile tabu in jih naša kulturna srenja ne obravnava kritično, niti analitično, v kreativnih poudarkih ob duhovni hrani, brez katere je "človek" mrtev, le životari. Imejte se še naprej tako radi v vaši bogati - tudi naši - kulturi.

Prisrčne pozdrave!

Ana Rojnik-Lovric

Birokrati vseh dežel odidite v

Oddelek za notranje zadeve občine Maribor mi je na podlagi večjega števila zakonov in njihovih odstavkov v zvezi z drugimi členi in tretjimi odstavki, ter seveda na podlagi temeljne ustavne listine o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije, po uradni dolžnosti izdal sklep, na podlagi katerega bi moral plačati 0,50 tolarja na občinski žiro račun. S tem sklepom me je pristojni občinski organ kaznoval, ker nisem v pravem času vrnil istemu organu registerskih tablic.

Kot vesten občan sem takoj po prejemu omenjenega sklepa poklical pristojni organ in zahteval pojasnilo, kako naj zahtevno finančno transakcijo izvedem, saj nimam bankovca, še manj pa kovanca za 0,50 tolarjev. Ud občinskega organa je namesto pojasnila odložil slušalko. Sedaj sem na tem, da se iz vestnega in zakonaboječega občana, lastni drugačni volji navkljub, prelevim v kriminalca, saj kazni, ki mi jo je naprtila država, ne morem plačati.

občan

Akademski časopis Katedra
Tyrševa 23
62000 Maribor
Tel.: (062) 212-004, 221-675
BBS (062) 222-742
E-MAIL: KATEDRA@UNI-MBAC.MAIL.YU
žiro račun: 51800-678-81846

Ustanovitelj in izdajatelj: Študentska zveza Univerze v Mariboru (v pravnem neredu prehodnega obdobja)
Predsednica časopisnega sveta: Dragica Korade
Katedra izhaja ob podpori Druženega dogovora o financiranju mladinske periodike v Sloveniji
Uredništvo:
Danilo Vežjak (glavni urednik),
Sašo Dravinec (odgovorni urednik),
Albert Mrgole,
Rajko Muršič, Miro Lenič,
Darinko Kores-Jacks,
Petra Vidali, Janez Štemberger
Naslovnica: Dejan Dolšak
Oblikovanje: Didie Šenekar
Tisk: D. P. Delo - TČR
Cena izvoda 40,
polletna naročnina 200,
za pravne osebe 400,
celoletna naročnina za tujino 30 DEM,
oz. enaka vsota v drugi valuti.
Oproščeno temeljnega prometnega davka po sklepu št. 421-1/70.

RED DISKURZA

TRAGIKOMIČNE PERSPEKTIVE

Jezik, s katerim se utrjuje oblast, je izbran. Ima kontrolirano poreklo, svojevrsten okus in številne častilce. Uživalci pripovedujejo o izredno privlačnih pokrajinah, kjer se v izobilju bohotijo pojmi kot blaginja, človekove pravice, demokracija, nizki davki, socialni programi, toleranca, zakonitost ipd. Izvoljenim jih je treba samo izgovarjati, pa si z njihovo čudežno močjo lahko kupujejo zlata srca. Seveda morajo za to ustrezno potlačiti tisti jezik, ki mu v nori želji po nekakšni resnici ni sveto nič, še najmanj oblast.

Gre za to, da "nimamo pravice reči vsega, da ne moremo govoriti o vsem v kakršnihkoli okoliščinah, in da končno kdorkoli ne more govoriti o čemerkoli". In za to, da ima vsaka družba načine, s katerimi obvladuje "težko, strašno materialnost diskurza" (M. Foucault). Tako naša, na primer, že v pedagoškem procesu vtepa mladim v glave teorijo govornih položajev, kar v prostem prevodu pomeni, da se po tej teoriji ne morejo enako pogovarjati s prijatelji in z g. ravnateljem, s hišnikom na isti način kot s teto iz Amerike ali z javnostjo tako kot s samim seboj. Edini tip jezika, za katerega se zdi, da se izmika omenjenim postopkom manipulacije, je jezik umetnosti, še posebej literature v njeni medijski raznovrstnosti od poezije rock'n'rolla preko "odštekanega" žurnalizma do dobrih knjig. Po definiciji je ta jezik ostalim nadrejen, v sebi večpomenski in najbolj svoboden. In na tem mestu se je treba spomniti dejstva, da je na Slovenskem prav jezik književnosti predstavljal moralno oporo civilni družbi; tako intimističnemu uporju zoper socrealizem kot dogodkom okoli leta '68 ter novim družbenim gibanjem v minulem desetletju. Kako je z medsebojnim navdihovanjem literature in civilne družbe na Slovenskem danes, 1. aprila 1992?

Najnovejša družboslovna misel nas sooča z neprijetno tezo, da so bile revolucije v vzhodni Evropi 1989 med drugim tudi revolucije zoper civilno družbo (T. Mastnak). Razen redkih izjem so izigrale mnoge, ki so jih najbolj pripravljali, in na površje pripeljale tiste družbene strukture, ki so v kritičnih obdobjih prakticirale

t.i. totalitarizem od spodaj. V Sloveniji je njihov največji idejni domet še dandanes antikomunistični fundamentalizem, ki se za zdaj zavzema npr. bolj za vojaštvo kot za šolstvo. Ne brez razočaranja je mogoče dodati, da tovrstna poslanska večina v svojih najglobljih vizijah najbrž vidi domovino kot nekakšen zapečarski servis umazanih zahodnih tehnologij z močnim samozaščitnim aparatom, sredi katerega paranoični rasisti izmenično molijo in buljijo v TV. Civilna družba je deloma načeta z odhodom njenih nekdanjih protagonistov v republiške institucije, in kar ni preminilo s vključitvijo v strankarstvo, se pravi, v državna pravila igre, počasi izničuje tržna cenzura. Kaj lahko v obstoječih razmerah jezik literature ponudi obnovi civilne družbe?

Tragikomične perspektive, kajpada - ironijo, satiro, grotesko, parodijo. Doktrina postmoderne, ki omogoča tako eskapizem v svet, kjer knjige pišejo knjige, kot samo na sebe nanašajoče se avtopoetike, namreč ne odvezuje avtorjev od mimezisa, v katerem gre očitno spet za

delo, naravo in ljubezen. Se razume, da pod Damoklejevimi mečem novodobnega nihilizma, cinizma in narcizma. A v večno živo igračkano zgovorico se mora hrabro vrniti tista, s katero se tvega pregon, ne pa utrjuje oblast.

O čem tu teče beseda? Če ste se kdajkoli samozadovoljili s fantazmo, da se vam drugi najprej upira, nato pa vse bolj strastno predaja, potem lažje razumete trenutni odnos med domorodnimi organi reda in materjo Slovenijo. In če ste dovolj domiselni, vam iz takšne zveze politike in seksa ne bo težko izpeljati iskrivega trača, napete zgodbe ali levičarskega eseja, tako kot vam na intelektualni ravni najbrž nikoli ni bilo težko povezati nacionalizma in korporativizma s priločnimi grešniki - v še zmeraj aktualni fašizem z drugimi sredstvi.

Če vas že kdo prime za jezik, pa mu vedno lahko odgovorite s Cankarjem, ki je prikazoval temo samo zato, da bi ljudje zahrepeneli po svetlobi.

Bojan Sedmak

Semolič je tokrat spregovoril o marčni opozorilni stavki, sindikalnem delovanju ter perspektivah slovenskega gospodarskega razvoja.

KATEDRA: Prva splošna opozorilna stavka je za nami. Ker ima stavka kot najbolj odkrita in skrajna oblika izražanja delavskega nezadovoljstva običajno tudi povsem konkretne cilje, se čudim vašim ocenam o popolnem uspehu marčne stavke, glede na to, da vse zahteve vendarle niso bile izpolnjene...

Semolič: Uspešnost je mogoče ocenjevati z različnimi merili. Še enkrat moram ponoviti naše osnovne zahteve: ukinitve zakona o zamrznitvi plač, sprejem zakona o kolektivnih pogodbah, dvig zajamčenega osebnega dohodka ter zagotovitev pravne in socialne varnosti delavcev. Vsi ostali cilji, ki nam jih skuša pripisati del spolitizirane slovenske javnosti, so zgolj natolcevanje. Zato neizpolnitve namišljenih ali s strani naših kritikov podtaknjenih zahtev ne moremo jemati kot poraz ZSSS. Seveda pa bi bilo iluzorno pričakovati, da bomo v dveh urah rešili probleme slovenskega delavstva. Kljub vsemu pa je napredek očiten. Zakon o zamrznitvi plač ne velja več, minimalni osebni dohodek se je zvišal, čeprav ne toliko, kot smo zahtevali, na predlog vseh sindikatov je parlament vlado obvezal, da zagotovi sredstva, ki bodo omogočila pravno in socialno varnost delavcev... Pomembno je tudi, da smo 18. marca na manifestativen, klasično sindikalističen, a dostojen in organiziran način pokazali, da gre sedaj zares in da je delavstvu dovolj praznih obljub o boljši prihodnosti.

KATEDRA: Večkrat so vam očitali, da je ideja o stavki zrasla v glavah sindikalnih voditeljev, ne pa med samim delavstvom. Ali je Slo res za demonstracijo politične moči vodstva ZSSS?

Semolič: Sindikalni voditelji na vseh ravneh smo pod stalnim pritiskom članstva, naj storimo vse za izboljšanje razmer, v katerih živi slovenski delavec. Če se ne bi sami zavedali svojega poslanstva in organizirali splošne opozorilne stavke, bi dobršen del delavstva skušal kar sam na cesti izterjati svoje pravice. To pa bi bilo lahko pogubno, tako za mlado slovensko demokracijo, kot tudi

Zveza svobodnih sindikatov Slovenije je s 460000 člani številčno najmočnejša sindikalna organizacija v državi. Čeprav poskušajo nasprotniki ZSSS diskreditirati kot dediča nekdanjih "rdečih sindikatov", velja poudariti, da so se vsi današnji člani vključili v ZSSS individualno (s pristopno izjavo), in to šele po volitvah leta 1990.

za delavce same. Zato smo se v skladu z evropskimi civilizacijskimi in sindikalističnimi standardi odločili za ta korak.

KATEDRA: Verjetno pa se boste strinjali, da so tako vaši kot npr. Tomšičevi sindikati (Neodvisnost - KNSS) pod vplivom določenih političnih strank.

Semolič: Kljub razgibanemu političnemu in strankarskemu življenju v Sloveniji si tega ne bi upal trdit. Prej velja obratno, saj menim, da je marsikatera stranka bolj pod našim vplivom, saj se zaveda moči delavstva, ki stoji za nami. Sicer pa večina članov ZSSS niti ni vključena v delo političnih strank, ostali pa delujemo v različnih, kar onemogoča vpliv ene ali dveh strank na politično usmeritev sindikatov.

KATEDRA: Ali menite, da je združljivo mesto sindikalističnega liderja z vodenjem poslanskega kluba socialistične stranke?

Semolič: V zahodnoevropskih državah je strankarska pripadnost sindikalnih voditeljev prej pravilo kot izjema, zato je dviganje prahu zaradi moje funkcije v socialistični stranki povsem neutemeljeno. Moja najpomembnejša naloga je predstavljanje interesov delavstva, pri tem pa je pripadnost eni ali drugi stranki obrobne pomena.

KATEDRA: Do prepletanja političnega in sindikalističnega delovanja resda prihaja tudi drugod, zdi pa se, da različni

DUŠAN SEMOLIČ

VLADA MORA PONUDITI RAZVOJNI PROGRAM

Dušan Semolič, nekdanji izvršni sekretar predsedstva slovenskih komunistov ter sekretar RK SZDL, sicer pa diplomirani pravnik in celo magister, je že dobrih deset mesecev na čelu najmožnejše slovenske sindikalne organizacije. Človek, ki je lani zamenjal čistokrvnega "rdečkarja" Miha Ravnika, je danes tudi predsednik poslanskega kluba socialistične stranke ter seveda poslanec v parlamentu, kjer sedi iz oči v oči z najhujšim sindikalističnim tekmečem Francetom Tomšičem.

sindikati v tujini vendarle lažje najdejo skupni jezik, ko gre za enotno zastopanje delavskih interesov. So naše težave pri tem posledica (pre)obremenjenosti s preteklostjo, ozkih partikularnih interesov sindikalnih vodstev ali so vzroki drugje?

Semolič: Zahodnoevropske države se ponašajo z bogato tradicijo pluralis-

Seveda pa imam kot sindikalist pravico kritizirati vlado, če ne deluje v skladu z interesi delavstva. To pa še ne pomeni, da jo hočem za vsako ceno rušiti, kot so se ob nedavni stavki zbal tisti, ki mladi slovenski demokraciji očitno ne zaupajo v tolikšni meri kot jaz sam in naši sindikati.

KATEDRA: Zanimiva pa je bila ocena Franceta Tomšiča, češ da je bila stavka usmerjena proti vladi, ne pa proti upravljalcem kapitala, kot je običaj v tujini...

Semolič: Svobodni sindikati so lani organizirali tri četrtine vseh stavk v slovenskih podjetjih in prav vse so bile uperjene proti obstoječi poslovodni

strukturi. Vedeti pa je treba, da napačne odločitve v podjetju prizadenejo le peščico ljudi v primerjavi s škodo, ki jo lahko delavstvu povzročijo kardinalne napake na ravni državne gospodarske politike. Zato mora oblast pri svojem delu sprejeti sindikate kot resnega partner-

ustvarjalca kapitala na drugi strani. K sreči pri nas ne gre za dilemo soupravljanje da ali ne, pač pa gre za neresena vprašanja oblike in obsega participacije. Glede na to, da parlament o tem vprašanju še ni razpravljal, pa je težko napovedati, kaj se bo iz predloga izcimilo.

V predsedstvu ZSSS delajo le trije profesionalci, Dušan Semolič pa je prvi neprofesionalni predsednik v zgodovini teh sindikatov. Profesionalno pa opravljajo svojo nalogo sindikalni zaupniki v večjih podjetjih.

ja za pogajalsko mizo. Evropske izkušnje nam namreč kažejo, da prestrukturiranja gospodarstva ni mogoče izvesti brez upoštevanja socialnih stisk, ki izvirajo iz tega početja. Le s kompromisnimi rešitvami v trikotniku vlada-delodajalci-sindikati bomo lahko ublažili neizogibne težave, s katerimi se srečujejo povsod v času korenitih družbenih in gospodarskih sprememb.

KATEDRA: Pred nami je predlog zakona o sodelovanju delavcev pri uprav-

Vsi člani ZSSS imajo možnost koriščenja brezplačne pravne pomoči, sindikati pa nudijo tudi materialno pomoč posameznikom v hudi stiski. Kot zanimivost omenimo še to, da so v Ljubljani nedavno odprli trgovino, v kateri imajo člani ZSSS petodstotni popust...

števila brezposelnih bi bilo namreč usodno tako za delavstvo kot za državo. Žal pa vlada do danes še ni ponudila svojega gospodarskega in socialnega programa. Prav tako je pomembno zagotoviti normalne pogoje za delo t.i. sodišč združenega dela, ki zaradi finančnih in kadrovskih problemov ne morejo reševati delovnih sporov tako, kot bi si zaposleni želeli. Treba se je usmeriti v aktivno politiko zaposlovanja. Perspektiv ne moremo iskati v poviševanju denarne pomoči brezposelnim (ki pa je seveda nujna) in prerazporejanju revščine, pač pa v odpiranju novih delovnih mest. Sindikati menimo, da je to edina prava pot, žal pa pri reševanju tovrstnih problemov nimamo ustreznih mehanizmov v svojih rokah.

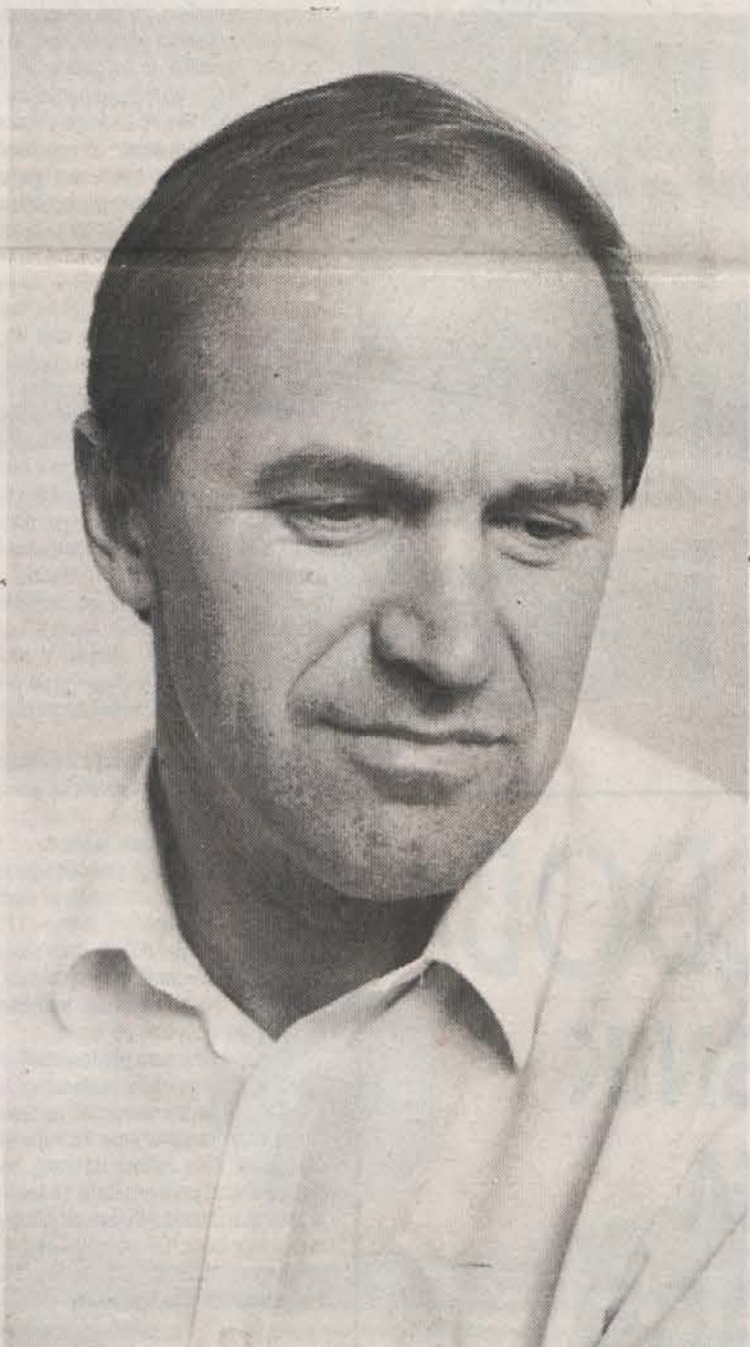
KATEDRA: Zdi se, kot da so sindikati v paradoksalnem položaju. Njihova naloga naj bi bila predvsem zaščita delavca, vendar pa je ohranitev podjetij največkrat najpomembnejši cilj. Za visoko ceno, ki jo plačuje delavec, mar ne?

Semolič: Če podjetje obstaja, delavec še lahko upa, da bo čez mesec ali dva bolje. Če pa gre v stečaj, je obsojen na brezperspektivno čakanje na zavodu za zaposlovanje. In prav zato se sindikati borimo za ohranjanje podjetij in delovnih mest. Ko bo vlada ponudila konkreten predlog reševanja iz krize, bo socialni pakt bližji. Šele, ko bomo imeli jasna zagotovila, da danes zategujemo pas zato, da bo jutri bolje, bomo to z odobravanjem sprejeli in potrpeili.

KATEDRA: Za konec me zanima še, kakšno je vaše stališče do 130 "hlapcev Jernejev", ki jih je vaš sindikat postavil na cesto, hkrati pa ste v dobršni meri ohranili kompromitirano vodstveno strukturo?

Semolič: Glede na to, da se je "afera" zgodila pred mojim prihodom na čelo ZSSS, bi o njej le težko sodil. Po zagotovilih sodelavcev pa je s slovenskim sindikalnim pluralizmom in s tem povezanim upadom članstva v naših sindikatih del strokovnih služb postal odvečen. Celoten postopek ukinitve delovnih mest naj bi potekal v skladu s tedaj veljavno zakonodajo. Zavzemam pa se za to, da se problem (če sploh še obstaja) ne zlorablja v politične namene, ampak rešuje po zakoniti, to je pravni poti.

Simon Bizjak

Bojan Tomažič

ZSSS združuje 17 panožnih sindikatov, članarina, ki predstavlja edini vir financiranja, pa znaša 0,6% bruto osebnega dohodka. 45% s članarino zbranih sredstev ostane v podjetju, del gre v območne, del v panožne sindikalne organizacije, z 10% zbranega denarja pa razpolaga osrednja zveza.

ljanju podjetij. Kako ga ocenjujete?

Semolič: Naša želja je, da bi soupravljanje uredili po evropskih vzorih, kar pomeni, da sprejeti model ne bi smel temeljiti na konfliktu med delodajalcem in delavci. Primeri iz Nemčije, pa tudi z Japonske in od drugod kažejo, da je osnova soupravljanja iskanje skupnih interesov lastnika ali upravljalca na eni ter

V zadnjem času lahko na vaših RTV sprejemnikih velikokrat gledate in poslušate prenose različnih športnih tekmovalij iz slovenskih državnih lig. Ob kakšnem "navijaškem" izgedu pa še slišite glas komentatorja, ki vse to okvalificira kot "primitivizem, balkanizem in barbarstvo, ki je prišlo iz Srboslavije" (26.3. - hokejska tekma Olimpija - Jesenice).

Odkar je Slovenija suverena, športne zveze organizirajo tekmovalja in lige, katerih prvaki bodo nastopili v evropskih pokalih. To velja za košarko, rokomet, odbojko in kmalu še za nogomet. Ker smo se z velikim veseljem odrekli tekmovalnj v YU ligah, se hkrati otepamo oz. se skušamo rešiti slabih navad iz nekdanje skupne države tako, da vse incidente okarektiriziramo za balkanizem in balkansko krčmo ter si damo poduk, da si kaj takega v razviti Evropi ne moremo privoščiti.

Ni mi jasno, zakaj toliko vlačimo po ustih balkanizem, kot da nimamo kaj pametnejšega početi, in smo ta izraz postavili kot edino merilo za vse, kar je slabo.

Tako je tudi pri navijačih. Navijaška kultura oz. nekultura ni balkanska pogrutavščina. Na Balkan, kar pomeni tudi v Slovenijo (ko je še bila v Jugoslaviji), je prišlo t. i. moderno navijanje, predvsem mladih oseb, večinoma mladoletnikov, ki hočejo s svojimi nekontroliranimi dejanji pritegniti pozornost javnosti.

Novi tip navijačev se je pojavil v Angliji, kjer smo na sceni videli huligane, ki so s svojimi, kot smo že rekli, nasilnimi in nekontroliranimi dejanji, povzročali pravo histerijo in antihuligansko razpoloženje, ki so ga ustvarjali dežurni nasprotniki nasilja in zvesti spoštovalci reda in zakonov.

Tu je treba omeniti še t. i. mediteranski način navijanja, kjer so prišle do izraza italijanske navijaške skupine, ki jih poznamo pod imenom Ultras, in ki ustvarjajo sceno predvsem z bakljami in

NAVIJAŠKA KULTURA IN NEKULTURA

VAŽNA JE PIZDARIJA, KO J... ŠPORT!

ZAKAJ SE MORAJO VSI INCIDENTI OKVALIFICIRATI KOT PODEDOVANE BALKANSKE NAVADE

Če ulica ne zadošča, potem so tukaj športni objekti in športne prireditve, kjer se lahko izpraznijo z emocijami napolnjeni akumulirani mladih ljudi, katerim pravimo navijači oz. privrženci neke športne ekipe.

so fašistično usmerjene (Lazio, Inter). Te navijaške navade so se pri nas pojavile sredi osemdesetih let, predvsem po tragediji na bruselskem stadionu Heysel, kjer je življenje izgubilo 39 ljudi. *Delije, Grobari, BBB, Torcida, Armada, Horde zla*, v Sloveniji pa *Green Dragons* in v Mariboru *Viole*, so le preslikava "evropskega" načina navijanja, dodano pa je še nekaj svojega, originalnega, npr. temperament, kar seveda vzbuja pozornost v javnosti. Treba je povedati, da je povprečna starost "navijačev" zelo majhna (16-20 let), kar govori, da so to ljudje, ki so šele vstopili v življenje. Ob tem pa so to marginalci, številni med njimi brez perspektive, ki

hočejo z nasilnim in nemoralnim delovanjem pritegniti pozornost javnosti in medijev, v stilu: "piši, pa naj bo še tako slabo".

Dežurni moralisti so navijaška dejanja v zahodni Evropi prav tako okarakterizirali kot dejanja marginalnih nasilniških skupin, ki to počno namenoma, da bi prišli v javnost, in nimajo nobene zveze z razvito evropsko civilizacijo. Pri nas pa so postavili drugačne normative, še posebej od takrat, ko je Slovenija postala suverena, oz. takrat, ko so se pojavljale "secesionistične težnje". Res je, da smo v skupni državi doživeli številne neprijetnosti, imeli slabe izkušnje in doživeli vse tisto, čemur pravimo *balkanska krčma*, kar pa ne pomeni, da moramo vse popljuvati in številna nekontrolirana dejanja posameznikov in marginalnih skupin takoj žigosati kot *balkanizem* ter s tem vse prebivalce Balkana ožigosati kot *nižjo raso*.

Zato naprošam dežurne moraliste in komentatorje na RTV Slovenija, naj mene in drugih povprečnih gledalcev ne gnjavijo s standardnimi in povsem zgrešenimi komentarji, ki nimajo nobene podlage! Hkrati pa jim priporočam, naj navijaško nekulturo imenujejo "evropski marginalizem, ki se je preselil tudi v naše kraje"

Milan Lazarevič

SMUČARIJA 91/92

Te zgodnje spomladanske dneve, ko se sneg sramežljivo umika toplemu soncu, bomo izkoristili, da si na kratko ogledamo, kaj se je dogajalo v minuli zimi na ledenih strminah po svetu.

Minula sezona v alpskem smučanju je ljubiteljem smučanja postregla z obilico razburljivih in dramatičnih razpletov v vseh disciplinah, tako pri moških, kot pri ženskah. Še posebej zanimivo pa je sezono naredila rivaliteta med t. i. *starrim valom*, pri tem mislim predvsem na takšne šampione, kot so npr. *Tomba, Girardelli, Hainzer, Jagge* in še kdo pri moških in izkušeni trio *Schneider, Merle, Kronberger* v ženski konkurenci, ter na drugi strani prodorni *novi val* mladih smučarjev, kjer naj omenim predvsem skupnega zmagovalca v svetovnem pokalu, niti ne več tako mladega, vendar pa letos toliko bolj bombastičnega *Paula Accola*, pa samo za primer še olimpijskega prvaka v smuku, robustnega mladega Avstrijca *Patricke Ortlieba*, v ženski konkurenci pa so poleg nesrečne *Compagnoni*ve, ki se je poškodovala na olimpijskih igrah prav v veleslalomu, kjer bi ob njeni samozavesti po zmagi v super G-ju prav lahko postala dobitnica še druge zlate kolajne, istopale predvsem še mlada Nemka *Seizingerjeva*, pa *Fjeldalvijska*, pa *Lee-Gartnerjeva* v smuku, ne pozabimo pa tudi na olimpijsko zmagovalko v veleslalomu Švedinjo *Wibergovo*.

Torej, lahko smo bili pričča zelo zanimivi sezoni v alpskem smučanju, za tiste prenapete športne domoljube pa, ki se zmrdujejo nad rezultati slovenskih smučarjev, naj povem naslednje:

Vsaka ekipa ima vzpone in padce. Klasičen primer padca rezultatske kvalitete neke ekipe je slovenska moška in ženska ekipa, ki se po t. i. *zlatem obdobju* takrat še jugoslovanskega, pa vendar vedno le slovenskega smučanja, ne more pobrati na svoje noge. Pa veseo, ali gre res samo za padec kvalitete, ali pa gre pri športu, kot tudi v politiki, za poteze, ki jih opevamo premetenim Slovincem le stežka pripisemo? No ja, pa naj povprečnemu slovenskemu ljubitelju smučanja ostane skrivnost srca, **zakaj so prežodaj prenehali s tekmovalnim smučanjem** taki asi, kot sta bila npr. *Mateja Svet* in *Rok Petrovič*. Za majhno

ilustracijo pa naj omenim še tipičen vzpon neke ekipe, reprezentanco *Norveške*, ki sta jo s svojimi izkušnjami in predvsem poštenim delom oplemenitila *brata Gartner*, po katerih se zdaj cedijo sline tako mladim slovenskim tekmovalcem, kot slovenskim športnim funkcionarjem, tudi tistim, ki so pomagali, **da sta taista brata odšla**. Vsekakor pa ni nobenega razloga za preplah. Denarja primanjkuje tako ali tako povsod, strkovnjaki in priprave stanejo (npr. s finančnimi težavami se ubadajo tudi tako poslovno uspešne države, kot je *Švica*), zatorej naj obvelja tista dobra stara ciganska: "Kolikor denarja, toliko muzike!" Samo še en kaveljc je pri tej domači smučarski sceni, **javnost namreč**, ki v vsesplošnem pomanjkanju dobrih rezultatov na vseh področjih zahteva svoje vsaj v t. i. paradnem športu - smučanju. Saj vsi poznamo sistem **Podarim-dobim**, ali pa je temu po novem treba reči "Podarim-popušim"?! No, pa pustimo dolgočasne slovenske smučarske miškulance. Oglejmo si raje nekaj statistik oz. seštevčkov točk po posameznih disciplinah.

Nesporni kralj v skupnem seštevku točk svetovnega pokala je Švicar Paul Accola, v ženski konkurenci pa se je sezona za Avstrijko Petro Kronberger končala v pravem trenutku, saj se ji je na zadnjih tekmah v Crans Montani Francozinja Carol Merle približala na samo 50 točk. Merlova je povrh vsega osvojila še zlata globusa v veleslalomu in super G-ju. Zanimivo je, da je Carol že mislila obesiti smučni na klin, pa se je takorekoč pravi čas premislila in se v stilu Girardellija individualno pripravila na sezono, čeprav so lahko takšne priprave dvorezen meč, saj je tekmovalec tako ob ves pregled nad konkurenco oz. praktično do prvih tekem nima primerjave z drugimi. Slalomski seštevček je suvereno dobila Schnaiderjeva, v najhitrejši disciplini pa ni imela konkurence Nemka Seizingerjeva.

Pri moških smo že omenili Paula Accolo, ki je za nameček osvojil še globus v super G-ju, ne gre pa tudi mimo Alberta Tombe, velike popestritve svetovnega smučarskega cirkusa. Tomba je kot že nekaj let poprej ob obilici medijske zabave osvojil kristalna globusa v obeh tehničnih disciplinah, in ne morem se znebiti vtisa, da kar nekako spominja na ledenega Stenmarka, seveda ne karakterno, ampak tragično, glede na to, da brez kombinacijskih točk kljub svoji fenomenalnosti vendarle ostaja nesrečni drugi v skupnem seštevku. Pa vendar je to samo še potrdilo tistim, ki zagovarjajo univerzalnost, ki bo tudi kriterij za vse sodelujoče v naslednji sezoni.

Naši, kot smo že rekli, niso blesteli, osvojili so prgišče točk, natančneje 757, kar pa je v primerjavi z Accolo, ki jih je sam nabral 1699, bolj revščina kot kaj drugega. Pohvaliti velja predvsem mlade smučarke, na čelu s svetovno prvakinjo v slalomu *Urško Hrovat*, pa morda še *Natašo Bokal*, ki pa ji prav tako kot ostalim iz slovenske reprezentance nekaj ni povsem jasno. 11. mesto v pokalu narodov je namreč manj kot ta ekipa zmore, in kot na dlani je, da je čas, da nekateri **spakirajo svoje kufre in prepustijo svoje lepo ogreto mesto drugim, prizadevnejšim in strokovnejšim kadrom**.

Velika obilica poškodb pa je še enkrat potrdila dejstvo, da športniki postajajo moderni gladiatorji, in prav nič čudno ni, da bo tudi naslednja sezona siromašnejša za nekaj gledalcem znanih obrazov, ampak prepričan sem, da se boste tudi v naslednji zimi ogreli za kakšnega novega mladega smučarja ali smučarko, za katero boste potem vneto stiskali pesti in grizli nohte.

Mitja Tratnik

Boris Strmšek

Najmanj, kar lahko storimo, da bi v prvi fazi z idejo o vladavini filozofov prodrl vsaj do ušes bralca, je, da jo očistimo terminološke patine. Naj nam izraz **vladar** pomeni politike vseh vrst, od poslancev prek ministrov do državnih in okrajnih uradnikov... Navzlic temu bomo prisiljeni priznati, da pripada v demokraciji kompetenca za politiko prej vsakemu državljanu, kakor pa nekemu določenemu poklicu. Če je kompetenten vsak državljan, potem mora biti kompetenten tudi filozof, in nič več od tega. Toda, boste ugovarjali, ali ne drži, da se prav ta v paleti raznovrstnih poklicev najslabše odreže? Kajti, kaj neki pa počne filozof? Misli! In z vso pravico se boste lahko skupaj z Edgarem Wallaceom vprašali: "Mar ni to malce premalo?"

Filozof je najpoprej neprimeren za vladno funkcijo zato, ker ga svet komajda kaj zanima. O enem prvih filozofov, Talesu, denimo poroča Platon, njegov najslavnejši kolega, da je, motreč zvezde, padel v vodnjak, zaradi česar si ga je neka vpljudna in duhovita traška dekla takole sposodila, češ: napreza se za znanjem o tem, kar se nahaja na nebu, to, kar mu leži pred nogami, pa ostaja zanj skrivnost (Theaitetos 174a). Na kratko: za filozofa je svet neznanka in vsa njegova življenjska izkušnja zadošča kvečkemu za to, da - kakor je to storil Platon z omenjeno anekdoto - to dejstvo prizna.

Ker so filozofi odmaknjeni od sveta, jim, drugič, za dobro politiko primanjkuje potrebnega poznavanja stvari. Neznani so jim gospodarski problemi in njihovo mednarodno preklestvo; niso izvedeni ne v vojaški ne v pravni politiki. Pri njih pogrešamo sposobnost realistične presoje dejanskih možnosti. Namesto tega se oklepajo utopičnih upov na večni mir med ljudmi in na skupnost, ki naj bi bila prosta vsakršne oblasti in vlade, ali pa celo na nekako komunistično gospodarsko ureditev, v kateri oeta vsak v skladu z lastnim nagnjenjem in sposobnostmi, zelene dobrine pa prejema po svojih potrebah.

Tretjič, boste porekli, filozofi se sploh ne znajdejo z oblastjo. Namesto, da bi delovali, tuhtajo; namesto da bi sprejemali odločitve, iščejo nadaljnje možnosti in nove argumente. Četudi se velja strinjati, da bi prenekateri sicer prenašljivi odločitvi kratek odlog kar prav prišel, gotovo ne boste pripravljeni verjeti, da bi se jo filozofu na oblasti posrečilo preprečiti. Raje boste pomislili na to, da se je s tem pač sam diskvalificiral. Zakaj tistemu, ki meni, da je ideja o filozofih - vladarjih vredna pretresa, nedvomno manjka samokritičnosti in čuta za stvarnost. Drži, da je nekoč davno neki filozof po imenu Mark Avrelj žez zasedal rimski cesarski prestol, in da bi se v skrajni sili lahko sklicali tudi na Thomasa Morea in nekatere druge svetovalce kraljev. Toda to so vendar le izjeme, tako redke, kakor tudi v Belo hišo občasno po spletu naključja prinese enkrat lastnika farme kikirikijev, spet drugič pa filmskega igralca. Skozi stoletja je bila politika v rokah vojskovodij: Aleksandra, Cezarja, Napoleona; ali pa diplomatov, kakršna sta bila Metternich ali Bismarck. Dandanes zasedajo mesta v vladah, parlamentih in upravah ekonomisti in predvsem pravniki.

Mar to pomeni, da smo primorani naše vprašanje postaviti na stran, ker ga sploh ni mogoče resno zastaviti? Dajmo najprej priložnost filozofom, vzdržimo se odločitve in raje pomislimo.

■ Filozofi na čelu države?

Domnevo o tem, da bi nam morali vladati filozofi, je Platon zapisal v svojem morebiti najbolj znanem delu Politeia (Država), kjer mu gre za raziskavo pogojev pravične države. V kontekstu tega pretresa se mu zapiše morda najbolj znana misel, da bi namreč morali stati na čelu države filozofi. Ta misel tvori samo jedro dialoga in stoji tudi prostorsko natančno v njegovi sredini. V peti knjigi (473c-d) beremo: "Če v državah filozofi ne bodo postali kralji oziroma se sedanji kralji in oblastniki ne bodo z

vsem srcem in temeljito posvetili filozofiji, tako da bosta politična moč in filozofija na koncu sovpadli, ... tedaj ni videti konca zlu, ki pesti države."

Na kakšen način lahko filozof poskrbi za splošno blaginjo skupnosti? In kdo ali kaj sploh je filozof? Najpoprej ga kaže razlikovati od sofista, ki je v prvi vrsti tehnik, morda celo umetnik argumentiranja; svoje učence za plačilo poučuje spretnosti v tem, kako pred ljudsko skupščino ali sodiščem poljubno zadevo preobrniti v lastno korist.

Kaj naj bi pomenilo, da filozof nikakor ni sofist? Platon najde pravi vzor filozofa v Sokratu; ta ne išče argumentov za poljubne smotre, ampak sledi zgolj in samo resnici. Resnica na področju človeškega sožitja pa ni nič drugega kakor pravičnost. Filozof je torej tisti, ki mu je mar za pravičnost.

V stavku o filozofih-vladarjih nam daje Platon na razpolago dve možnosti: ali bodo filozofi postali vladarji, ali pa bodo vladarji postali filozofi. S tem dokazuje, da mu ne gre za osebne interese določene poklicne skupine, nekako v smislu, da naj bodo vladne funkcije monopol docentov filozofije, po možnosti profesorjev etike in politične filozofije. Platon ima v mislih izključno blagor skupnosti.

■ O vladavini častihlepnih

Za blaginjo postavlja Platon najprej negativen pogoj: politike ne bi smeli obvladovati sofisti, ki se zlahka prodajo "golim politikom", to je ljudem, ki iščejo oblast/moč, ki se s politiko pečajo iz častihlepnosti in željo, da bi v njej naredili kariero. Kjer prevladuje tak tip politikov, so naše republike (v grškem smislu) ne le politične, ustavne države, ampak timokracije, vladavine častilakomnih.

Od te negativne opredelitve ni več daleč tudi do pozitivnega razumevanja stavka o filozofih-vladarjih: *filozof je ta, ki ne le, da obvlada tehniko argumentiranja, temveč se v vsem svojem spoznavanju in argumentiranju pusti voditi edinele ideji resnice oziroma pravičnosti.*

Platonovo tezo, naj filozofi postanejo kralji, kaže torej brati stvarno in ne osebno; govori nam, da mora vladati pravičnost. Kakor tudi, da pravičnost vlada povsod tam, kjer političnih razmer ne določajo posamični interesi, ampak ideja pravičnosti. V zvezi z le-to pa meni Platon, da razpolagajo poklicni filozofi z določeno kompetenco - pa čeprav ta nikakor ne pomeni, da imajo izključen monopol nad posvečeno vednostjo o pravičnosti.

Platonovo stališče je aristokratsko. Osebno mi je bližje "demokratsko mnenje" kakega Kanta, po katerem že "splošna npravna zavest" razpolaga s povsem zadovoljivo predstavo o pravičnosti. Tako, denimo, ve, da sestoji pravičnost iz nepristranskosti, in da zagadelej prikazujemo Pravico (Iustitia) z zavezanimi očmi. Taista "splošna npravna zavest" se nadalje dokumentira tudi v prepovedi samovolje oz. v zapovedi enakosti, v skladu s katero velja enako po kriteriju enakosti obravnava enako, neenako pa po komplementarnem načelu neenako.

■ Imperativ pravične države

Ostajam torej zgolj pri tem delu Platonove teze, ki naj tvori mojo prvo (pomozno) tezo: neka država je pravična tedaj, kadar v njej ne vlada posamičen, ampak skupen interes; kadar na oblasti ni osebna korist, ampak skupni blagor. Stavke o filozofih-vladarjih razumem kot domnevo, da velja presojati in odločati nepristransko, drugače rečeno, da mora v državi vladati pravičnost.

Pri Platonu izvira prepričanje, da morajo na čelo držav stopiti filozofi, nedvomno iz njegove osebne praktično-politične izkušnje, iz doživetja žive, neposredne krivice enega najslavnejših pravnih umorov, smrtne obsodbe Sokrata.

Sokrat namreč ni le mož, ki je po tem, ko ga je žena Ksantipa pognala z doma, filozofiral na trgu. To je človek, ki je zagovarjal stališče, da je boljše krivico

OTFRIED HOFFE: OBLAST FILOZOFOM?

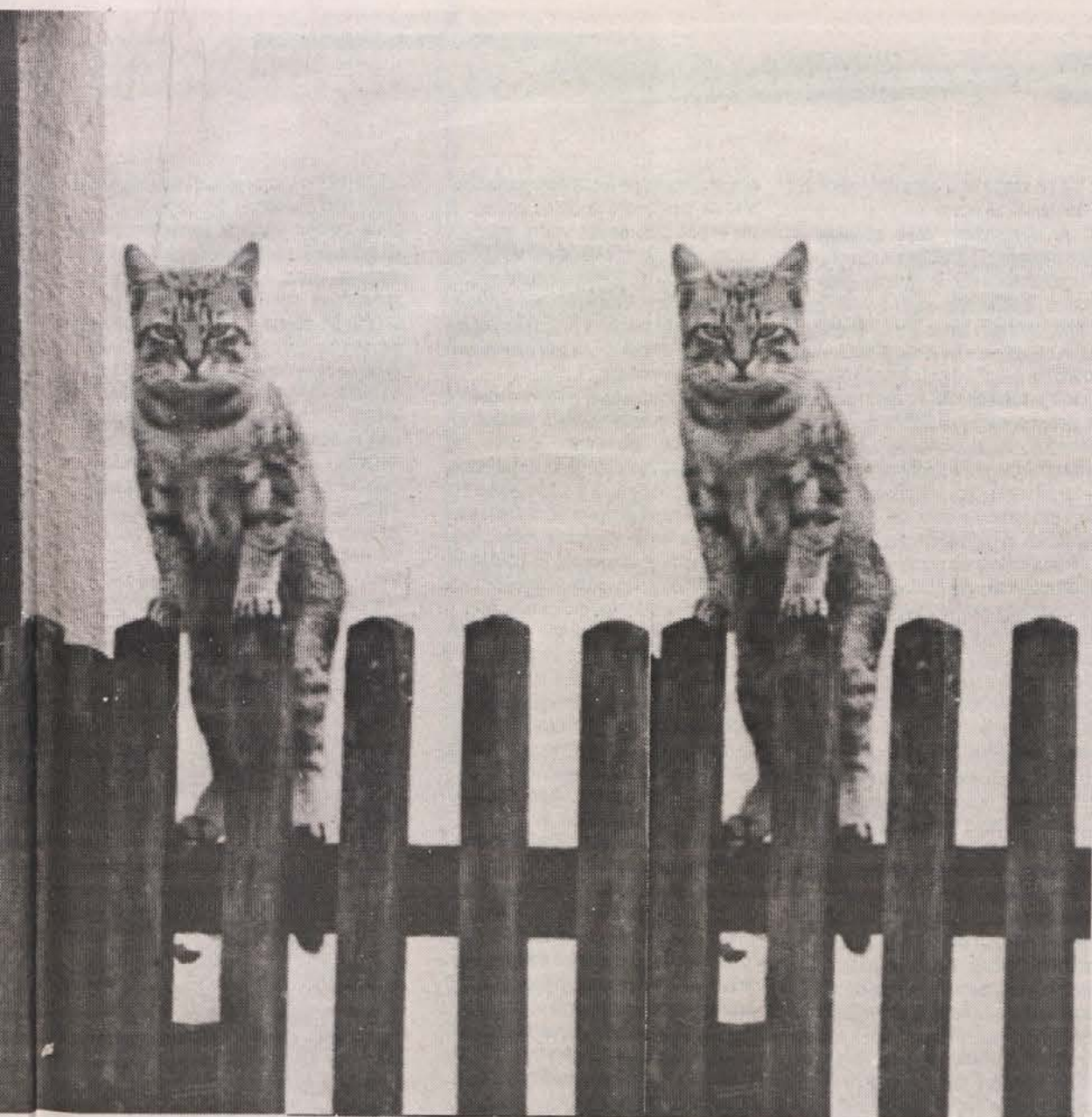
O PRAKTIČNI (NE)UPORABNOSTI FILOZOFIJE

Zdi se, da lahko v nadnaslovu zastavljen poziv po temeljitem, stanovsko docela neobremenjenem premisleku, v nas sproži eno samo jasno in enoznačno reakcijo, namreč zavrnitev. Filozofi na oblasti? Filozofi kot vladarji? Nismo tega nekoč že slišali? Kakor da bi se v naših glavah ustavil čas; kaže, da je posmeh, ki spremlja Platonovo zahtevo od dneva njenega nastanka, po nekakšni ironiji usode bolj trdoživ, kakor bo mogla kdajkoli biti ideja sama.

Boris Strmšek

Boris Strmšek

trpeti kakor jo povzročati, in ki je bil to pripravljen izpričati z lastno smrtjo. Iz Platonovega dialoga Kriton lahko namreč razberemo, da so njegovi prijatelji zbrali denar, s katerim naj bi mu omogočili pobeg. Sokrat pa je to možnost zavrnil kot nepravilno. Če naj njegove besede z vso dolžno pazljivostjo prenesemo v naš čas: v demokratični pravni državi je nelegitimen vsak upor zoper izvoljeno oblast in njene korektno sprejete odločitve; še posebej velja to tedaj, kadar stoji za njim nek osebni interes, kakršen je v tem primeru rešitev Sokratovega življenja.

Po Platonovem mnenju naj bi v državi vladala pravičnost. Toda čemu neki? Ali ni prej tako, da je politika en sam neizprosni boj za oblast, in da v pravo ne veljajo toliko predstave filozofov o pravičnosti, kolikor tu in zdaj veljavne odredbe, zakoni in sodbe sodišč, skratka pozitivno pravo?

Nekateri pravniki in teoretiki države so mnenja, da to povsem zadošča; imenujejo jih pravni pozitivisti, ker zagovarjajo stališče, da lahko zakonodajalec in vlada na nivo veljavnega prava povzdigneta poljubne predpise. Nasproti temu zagovarjam sam naslednjo, tezo: **pozitivno pravo brez pravičnosti je enako golemu nasilju.**

■ (Ne-)legitimnost državne prisile

Pravo in država izgubita svoj nasilni značaj šele tedaj, ko uvidimo, da je njuna prisila za skupni blagor neizogibna. Samo tam, kjer je tak vid mogoč, je prisila opravičljiva, njej ustrežna pravna in državna ureditev pa vredna svobodnega pristanka državljanov. Kjer pa temu ni tako, smo pozvani k upor; klasičen zgled zanj je Antigona, ki podobno kot Sokrat raje pretrpi krivico samovoljne smrtne obsodbe, kakor pa da bi krivico storila, zanemarjujoč svojo sestrsko dolžnost in prepuščajoč nepokopana brata za hrano pticam.

Seveda drži, da je Kreon tiran, medtem ko živimo danes v državah, kjer so človekove pravice - pravica do osebne svobode, do demokratičnega odločanja in v večji ali manjši meri tudi socialne in kulturne pravice - priznane kot temeljne pravice. Ali pa vsaj deklarirane kot državni cilj. Živimo v demokratičnih, deloma tudi socialnih pravnih državah, v katerih so priznani bistveni postulati pravičnosti. V tem kontekstu je vsaka radikalna kritika prava in države, ki govori o golem nasilju, zatiranju in izkoriščanju, zgrešena; smiselno se zastavlja kvečjemu vprašanje državljanske nepokorščine.

■ Demokracija in nevarnosti tiranije večine

Ker živimo v demokraciji, kjer procese političnega odločanja krojijo vsakokratna večinska razmerja, se je mogoče vprašati, ali ni ideja pravičnosti morda izgubila svojega smisla. Posamezni teoretiki demokracije, kot denimo Niklas Luhmann, so mnenja, da je tako. Sam sem prepričan o nasprotnem. Najprej, mislim, imamo pri omenjenem stališču opraviti z napačno zavestjo. Demokratični postopki resda služijo brzdanju oblasti in so tako brez dvoma v prednosti pred nedemokratičnimi; obrzdana oblast je v vsakem primeru boljša od neobrzdane. Vendar pa oblast, najsi bo že obrzdana ali ne, ostane oblast. Iz tega razloga nas liberalni filozofi kot J. S. Mill (v prvem poglavju dela O svobodi) pozivajo, naj se varujemo "tiranije večine" in zlorabe oblasti, pred katero tudi ta ni imuna.

V procesih političnega odločanja zato ne štejejo zgolj dosežene večine, ampak v enaki meri tudi tisti ukrepi, ki so v prvi vrsti namenjeni preprečitvi vsakršne zlorabe oblasti. Mednje sodijo delitev oblasti, federalizem, večstopenjskost posopkov odločanja in nenazadnje možnost pobud in referendumov.

Kljub temu so možnosti vplivanja in z njimi participacije na oblasti zelo različne; izvori te neenakosti segajo od

različne sposobnosti razpravljanja prek dostopa do medijev, finančnih zmognosti do strukturno pogojene možnosti organiziranja in zastopanja posameznih interesov.

Kdor se navkljub omenjenim dejstvom sklicuje izključno na demokratičen postopek, zapada neki novi igralni zvrsti, namreč demokratičnemu pozitivizmu. Ta je sicer nedvomno boljši od absolutističnega pozitivizma, vendar pa nič manj ne ogroža samega smisla demokratičnega postopka, ki je v tem, da najdemo pot do pravičnih odločitev: na kocko postavlja svobodni pristanelek tistih, ki se po določenih zakonitostih doživljajo kot vplivno šibki. Tako ima na vesti nastajanje novih in novih skupin, ki dojemajo državo kot izvor nasilja.

■ Problemi z realizacijo ideala pravičnosti

Težava s pravičnostjo je v tem, da imamo lahko opravka z dvema stanjema stvari: postulati pravičnosti so, ali premalo priznani, ali pa njihovo dejansko priznanje ni dovolj verodostojno. Iz postulatov pravičnosti lahko namreč le skozi težavne procese presojanja/ocenjevanja izvedemo konkretna določila. Težavnost vsake demokratične politike, ki se s sebi lastnim samodojemanjem loteva vprašanja pravičnosti, izvira iz tega, da ne samo, da niso nedvoumno jasne zakonitosti zadevnega predmeta, ampak da velja enako tudi za njegove družbene mejne pogoje. Zaradi tega je kakršenkoli preprost konsenz o tem, kaj bi bila tukaj in zdaj pravična izobraževalna ali naravovarstvena politika, ali pa o tem, kakšna bi bila poštena poravnava različnih gospodarskih in socialnopolitičnih interesov, nemogoča.

Na tem področju pripada, mimogrede, filozofiji določena kompetenca, ki pa jo zaznavajo le redki poznavalci. V težavnih procesih presojanja je lahko filozofija v pomoč pri tvorbi preciznih pojmov, pri razvoju argumentov in nasprotnih argumentov ter pri pretresu njihove trdnosti. S tem se pomen stavka o filozofih vladarjih širi. Da naj nam vladajo filozofi, ne pomeni zgolj, naj v naši državi vlada pravičnost. Opozarja nas, naj se v iskanju konkretne pravičnosti nikar ne pustimo voditi vnaprej oblikovanim mnenjem, ampak naj se brez predsodkov podamo na pot isanja jasnih pojmov in trdnih argumentov in se pri tem, če je to smiselno, poslužimo tudi filozofske izvedenosti.

■ Filozofija kot korektiv politike

Filozofija seveda ne priskrbuje oprijemljivih receptov. Svojo tukajšnjemu predmetu prilično podoba nahaja v "navrstveno-političnih diskurzih", ki se lotevajo opredeljenih problemov iz vsakokratnega življenjskega področja, jemljejo v obzir dotične izkušnje in spoznanja posameznih znanosti ter odmerjajo težo argumentov in protargumentov. Filozofija je tako svojevrsten varuh politike v starogrškem smislu - politike kot javnega mesta, kjer se v skupno dobro upravlja z zadevami splošnega pomena. Varuh pred sofisti in koristolovci vseh vrst, ki namakajo trnke svoje šastihlepčnosti v motni ribnik vsakodnevnih "politik". Če naj bomo še malce zlobno konkretni: kaj nas more bolj nedvoumno prepričati o potrebi po filozofiji od ribarjenja v kalnem, kakršno nam iz parlamenta Suverenije v sliki in besedi dnevno servira naša draga SI TV?

po tekstu "Soll der Philosoph König sein" prevedel in priredil
Friderik Klampfer

SNOVNE IN DUHOVNE PLATI SLIKARSKE REALIZACIJE

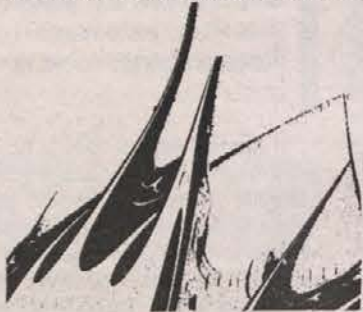
OTO RIMELE

Glede na dejstvo, da je heterogenost pojem, ki ga v zapisih o likovni umetnosti najpogosteje zaznamuje pejorativen prizvok, je treba poudariti, da ga nameravam uporabiti kot generalno oznako razstave novejših slik Ota Rimeleta v galeriji Ars v Mariboru, pri tem pa ne želim aludirati ne na združevanje elementov raznorodne provenience ne na kompilatorno povzemanje strukturnih vsebinskih, idejnih ali formalnih modelov.

Heterogenost hočem v Rimeletovem opusu dojeti zgolj kot samo dejstvo brez kakršnegakoli valorizacijskega predznaka, ki bi anticipiral bodisi pozitiven bodisi negativen kasnejši odnos do operacionalizacije temeljnih premis umetnikovega podobotvorja. Šele tako je moč s tem izrazom nakazati vso širino Rimeletovega zanimanja, ki se ne zadovoljuje s posnemanjem že uveljavljenih definicij ali njihovim preformuliranjem v drugače zastavljenih sorazmerjih, temveč ga zaznamuje vsakokratno vnovično vzpostavljanje relevantnih vsebinskih in oblikovnih sestavin razpoložljivega likovnega vokabularja. S tem se njegove realizacije izogibajo tako utopiji stilno enotnega kolektivnega nagovora kot tudi zgolj subjektivistični identifikaciji, ki bi jo zaznamovala na posamezne segmente izključno osebnega likovnega nagovora skoncentrirana ter tako ali drugače formulirana avtonomnost likovne artikulacije.

Tako kot slik Ota Rimeleta ni moč obravnavati zgolj s stališča mimetične ga posnemanja realnosti, jih tudi ni moč

označiti kot čisto abstraktno umetnost. Na njih ostajajo dovolj evidentni sledovi transpozicije krajinske ali figuralne zasnovne, ki pa je reducirana do te mere, da o samem karakterju slike bolj odloča v medprostorje likovne vključena simbolna konstrukcija, kot pa bi to mogla njena iluzija predmetnosti ali njeni fikciji podrejena shematizirana forma. Med obema poloma pa ostaja dovolj prostega manevrskega prostora za sproščanje asociativnosti, ki se odteguje eksaktnemu verbalnemu poimenovanju, in ki jo določa vsakokratni preplet subjektivne predstavnosti z "objektivno" oziroma splošno uveljavljeno optiko dojemanja eksistence in statusa likovnega infaktuma. Prav iz tega izhaja nujnost osebne izkušnje pri sprejemanju obče veljavnih pomenskih zvez konstitutivnih elementov likovnega jezika, pri čemer se Rimeletove slike ne podrejujejo nerefleksirane-

mu linearnemu prenosu tujih modelov, hkrati pa ne zahtevajo ponovne in celostne revizije vseh že utrjenih standardov.

Zapisane trditve je moč ne nazadnje podkrepiti in argumentirati tudi s citatom iz uvoda Rimeletovega sestavka *Prima materia* - enotnost ideje in materije, kjer pravi: "V iskanju izraza, s katerim je mogoče izraziti vseobsežno izhodišče, ki še traja, se je nujno ustaviti pri pojmu 'prima materia'. Pravzaprav me je zanimal vzrok delitve na telo in dušo, tista nuj-

nost, ki ločuje na duhovno in materialno. Nekakšen 'vzrok' je mogoče uvideti v želji po simplifikaciji. Znotraj umetnosti je takšna poenostavitev v dualizem mogoča, včasih potrebna - predvsem je orodje distinkcije, v smislu odkrivanja odnosa interakcijskega presejanja dvojnosti. Vendar likovno delo konstituira celovito izkušnjo, ki izhaja iz enega, tj. enovitosti duha in materije, in doseganje enega. Govoriti o celovitosti pomeni iskanje korelacije med telesom slike in idejo. Stanja odnosa, s katerimi imamo opraviti, je mogoče strniti v interakcijska stanja, ki nastajajo med duhom in materijo."

Na večini umetnikovih slikarskih realizacij je resda opazno prevladovanje aditivnega načina gradnje likovnega polja, kjer lahko hkrati operira z različnimi sredstvi in na več hkratnih nivojih, ki pa jih ne zaznamuje hierarhična klasifikacija, in ki niso zmeraj podrejeni dvodimenzionalnim karakteristikam materialnega nosilca slike. In če pod materialno ne pojmuje le preproste snovnosti, temveč celoten sklop fizičnega udejanjanja likovnega artefakta, potem bomo lažje sprejeli tudi predstavo o sliki, katere namen ni upodabljanje v tradicionalnem pomenu odpiranja iluzije prizorišča znotraj dvodimenzionalne površine, temveč sliko kot predmet z lastno avtonomnostjo ter s povsem določeno fizično in psihično eksistenco. Ta pa je v vsakem primeru in v prvi vrsti določljiva z imanentno likovnimi parametri, in vsaj za zanj najpomembnejše mora tudi v lastni praksi poiskati individualno solucijo umetnik, ki hoče doseči določeno stopnjo elementarnosti osebne izraza in se pri tem ne želi odreči subjektivnemu komentarju k diskurzu o tej ali oni varianti prevladujoče estetike.

Mitja Visočnik

INTERAKCIJA IN SEGREGACIJA V VIZUALNEM

JORIS KWAST

V galeriji Media nox, MKC v Mariboru bo od 11. aprila do 2. maja 1992 razstavljal svoja likovna dela nizozemski umetnik Joris Kwast. Rodil se je v Amsterdamu leta 1966. Leta 1991 je diplomiral na akademiji likovnih umetnosti v Groningenu. V Slovenijo je prvič prišel leta 1990. Šlo je za izmenjavo študentov likovnih akademij Minerva iz Groningena in ALU Ljubljana. Od takrat je še večkrat krajša ali daljša časovna obdobja bival v Sloveniji, ki bo morda postala celo njegova druga domovina.

Predstavlja se nam z deli v tehniki olje na platnu in z risbami v tehniki oglje na papirju. V delih lahko zaznamo tako organske oblike kot tudi geometrijske like, tako abstraktne simbole kot konkretne realne elemente. Podobe vznikajo pred našimi očmi ter se nudijo prepoznavanju, da bi v trenutku, ko želimo naš prvotni vtis podkrepiti s pomočjo naših miselnih pojavnih vzorcev (konvencionalnosti), ponovno zdrsnile iz znanega sveta. Stopnice, ki jih odkrijemo na risbi, vodijo v prazen prostor, in na drugem koncu risbe se nam nudi druga pot, ki je sama sebi namen. Liki na sliki so (tudi) organski, vendar ne predstavljajo organizma oziroma telesa, katerega sestavni deli imajo bolj ali manj natančno določeno funkcijo v imenu skupnega "višjega" cilja. Gre za združevanje samostojnih, ponekod raznorodnih elementov, katerih individualnost se ne podredi celoti. Zato slike nimajo poudarjenega pomenskega centra. Ta je pogosto pomaknjen proti robu/kotu slike in pogosto ta "center" ni edini.

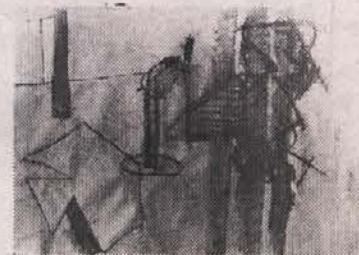
In kaj meni avtor o...:

... Umetnosti nekoč

"Umetnost kot nekakšna refleksija fenomenologije realnosti je v nadaljnjem razvoju prišla do obdobja zavesti o lastni entiteti. Obdobje modernizma je zelo pomembno, ker je izpostavilo vprašanje umetnosti kot take. In s segmentiranjem problemov so uspeli nekaterim od njih priti do dna (npr. barva, oblika, čas...)"

In danes ...

"Za umetnost danes se mi zdi bistvena sinteza, sinteza kot nadaljni korak, kot razvoj, ki so ga načeli predvsem umetniki modernizma. V določenem smislu

J. KWAST, oglje na papirju.

obstaja nekakšna podobnost med sodobnim iskanjem sinteze in sintezo v dobi renesanse. Vendar je z upoštevanjem dosedanjih dognanj ta danes na bistveno drugačnem, višjem nivoju."

... Lastni epistemologiji

"Sledim sodobnim znanstveni dognanjem in jih v svojem ustvarjanju upoštevam. Zelo pomembna se mi zdi teorija kaosa in fraktalov, ki nas na eni strani opozarja na relativnost vseh definicij in na drugi na 'usodno' povezanost vsega stvarstva, kjer se določeni vzorci ponavljajo skozi vse oblike v neskončnost."

In praksi ...

"Sliko gradim ex nihilo. Papir se polni z liki in šele v naslednji fazi v samosvoji svet slike vključujem barve."

... O tebi

"Gledalec naj vstopi v sliko brez predstav/predspodkov in spozna ter doživi ta samosvoji svet likovne umetnosti, ki resda črpa iz spoznanj znanosti in vsebuje podobne zakonitosti kot npr. matematika. Vendar naj nas ta spoznanja ne obremenjujejo v tem smislu, da bi določeno sliko 'predalčkali', želeli posedovati, ampak naj prav z njihovo pomočjo razumemo samosvoje bivanje slike, ki nas lahko potegne vase, v lasten diskurz."

In skrivnosti sfinge ...

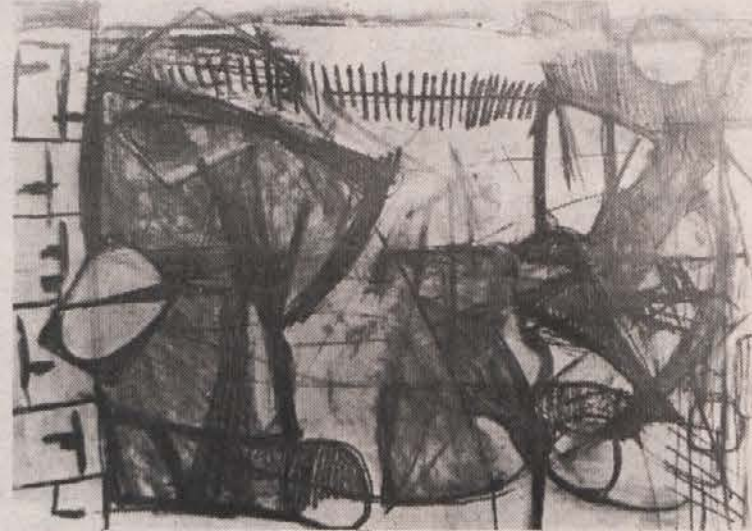
"Nemogoče je katerokoli umetniško delo razložiti brez ostanka.

Zato simpatiziram s stališčem Zen budista in tistega, 'ki bi želel vedeti' in se mu porajajo vedno nova vprašanja. V neki (Zen) zgodbi menih prepešači dolgo pot, da bi prišel do prebivališča znanega Zen mojstra. Vprašal ga je nekaj, s čimer si je že dolgo belil glavo. Modrec je na vprašanje odgovoril: 'Mu.' S tem (ne)odgovorom (unquestion the question) je želel menihu omogočiti neposredno in polno doživetje/dojetje bivanja."

Nadja Čobal

O. RIMELE, konjunkcija v belem, kombinirana tehnika.

J. KWAST, oglje na papirju.

TANDAR

Gre za komet, podivjana absolventa Oblikovalske državne akademije, ki rada rišeta rakete, v obliki freesbeeja iz inozemstva.

TANDAR: Trinajsti znak horoskopa.

O ŽIVLJENJU, O ZVEZDAH

Istega leta, ko so London Bridge Angleži prodali ameriškiemu naftnemu mogotcu za milijon funtov, ta pa ga je z oštevilčenimi deli najprej razstavili, potem pa spet sestavili v Arizoni, se v naselju Tanje Senice pri Radežu rodi TAN. Ni človeka, ki bi bil tako prežet z željo po napredujejanju, kot je to prav kozorog. Najraje posluša pravljico o Petru Panu iz papirja. Tik pred praznovanjem tretjega rojstnega dne sanja o Lunar Roving Vehicle, DAR pa po televiziji sliši znamenite besede Neila Armstronga: "That's one small step for a TANDAR, one giant leap for mankind." DAR bo pet let kasneje sestavljal svoj prvi messerschmidt, TAN pa v prvem razredu osnovne šole skriva vse bele krede. Drugič se srečata na podmornici Münchenskega tehničnega muzeja. Nekaj prej se jima pridruži Strešna. Skupaj napravijo Stol Prihodnosti, hranilnik, ki ga ni mogoče preplačati, Torto Raketo, Palmo s periskopi, vizitke za ministre, projekt Karton in hotelirstvo, baklje iz snega, Didakta in Formart, Pizzo Novico, na Junior Design PARTYU avtogram Rambu Amadeusu, vse iz recikliranega papirja. Ljubijano gledata kot del fresk s prizori iz Wagnerjevih oper. Odpotujeta na Mariborsko, delat prvo pravo televizijo.

O DELU

V zgodovino slovenskega oblikovanja se bo zagotovo vpisala stvaritev Tandarja, imenovana Pizza Novica. Gre za eno iz serije oblikovanih delikates, ki so postale nujna oblika prehrane in vira informacij enega najzahtevnejših segmentov ljubljanskega družabnega dogajanja. Dva para nadarjenih oblikovalskih rok hkrati zamesita še Torto Raketo za dvajset sladokuscev. Tandar opremi diskoteko Palmo s stvarmi, ki jih najde na vojaškem odpadu in poskrbi tudi za program ob petkih, na razpitem Junior Design Party, ki se običajno konča ob osmih naslednjega dne. Tisto, kar ste si vedno želeli videti, pa si niste mogli predstavljati, kaj naj bi to bilo, boste našli v urbani džungli tivolskega podzemlja, diskoteki Palma. Za sliko v periskopu pri vходу se mnogi sprašujejo ali gre za kost, ali kaj drugega. Zgodilo se je že, da je neka obiskovalka ob pogledu v periskop omedlela. Druga skrivnost notranje opreme je naprava, ki deluje podobno kot telefon, le da je namesto v slušalko treba vpiti v steber. Sogovornik stoji ob naslednjem stebru (10 m dalje) in odgovarja. Žetoni pri vratarju! Domiselnost tega telefona je prišla še posebno do izraza minuli petek ob nastopu slovitnega Ramba Amadeusa. Le s pomočjo telefona-stebra si lahko prišel do mrzle kokakole. Kar je pomenila Palma za ljubljansko nočno življenje, pomeni revija Didakta za šolstvo, revija Formart pa za oblikovanje. S celostno podobo nastajajoče mariborske TV HIT Žurnal bo tandem Tandar stopil tudi v vaš dom.

O RIBAH

Na poti iz poslovnega obiska pri mariborski televiziji Hit Žurnal v Ljubljano, Tandar s šoferjem Ninom di Kongom ob polni luni naleti na nenavadno oviro na cesti. Gre za neznane ležeče ribe, ki so povsem prekrivale cesto. Kdor bi karkoli vedel o tem čudnem pojavu, ki sta ga Tandar doživela prejšnji mesec na hitri cesti Hoče Arja vas, naj piše na naš naslov. Pravilne odgovore bomo bogato nagradili.

* Ime "tandar" se prvič pojavi nekje med letom 1593, ko lakota v Uppsali na Švedskem omogoči blazen razvoj doktrine Martina Luthra, začne vojna med Avstrijo in Turčijo (traja do 1606) in 1736, ko se Rusija in Avstrija združita v borbi proti Turkom. Slišati je, da je "urok stvarjenja" iz filma Excalibur v tesni povezavi z različico besede "tandar".

Mardena Jelpenjak

JUNIOR design

PARTY

CLUB PALMA

didakta

FORMART

IN → TER → VJU

☞ Tandar sta nam ob popoldanskem klepetu povedala svoje mnenje o reklamni kampanji za nemške cigarete West.

••• "Postavimo na police še ostale cigarete, Camel ali Lucky Strike na primer, in videli bomo, kako uspešna je akcija. Najina nekadaiška kariera traja že 24 let - Dare 1, Tanja 23 - torej se naju vse skupaj sploh ne tiče."

☞ Če bi vidva oblikovala podobo nove države, kakšen imidž bi ji dali in kakšne simbole bi kombinirali.

••• "Podoba nove države sva imela priliko oblikovati v šoli, pa sva se temu izognila. To je nekaj podobnega kot West. Poskus, kako zadovoljiti ali potegniti za nos široke množice, če prebivalce naše dežele lahko imenujemo široke množice. Najraje oblikujeva za izbrance in to bi rada počela tudi v bodoče. Primer za to je remek-delo meseca januarja, torta za Nataškin rojstni dan."

☞ Ali mislita, da je Slovenija dovolj velika, da se lahko s svojim dizajnom uveljavi v Evropi.

••• "Slovenija nima veze z dizajnom. Dizajn delajo posamezniki."

☞ Imata strešno mačko Strešno. Ali sta kdaj pomislila, da bi jo redizajnirala.

••• "Strešna je popolna, čistokrvna, kmečka, šekasta mačka najdenka. Naj se takoj posuši roka tistemu od naju, ki bi si dovolil, samo dotakniti se njene prvobitnosti. Ona je najina največja materialna dobrina."

☞ Kakšen je vajin odnos do raket in letalskih modelčkov.

••• "Dare je v otroštvu sestavljal modelčke avionov in kadar sva žalostna, riševa vesoljske ladje. To je nekakšno hrepenenje, potreba po letenju. Če bi vsi ljudje lahko leteli in zagotovo bi, če bi le razvoj šel v pravo smer, bi bil svet večji in manjši obenem. Umetnost, dizajn, moda, so že nekaj časa v retro obdobju. Iz začaranega kroga jih lahko reši samo srečanje z vesoljem. Vesolje kot tako in vesolje kot dimenzija, ki nam je neznana."

☞ Ali sta pravočasno oddala davčno napoved.

- "Kaj pa je to?"
- ☞ Kako sta oblikovala Pizzo Novico.
- "Takole."

☞ Ali mislita, da računalnik lahko kdaj izpodrine ročno risanje.

••• "Računalnik nikoli ne more izpodriniti bistva ročnega risanja. Še pred nekaj leti je bil bližnjica, zdaj pa se bomo počasi morali nehati spraševati o njegovi uporabnosti. Ljudje so nekoč risali z ogljem, nato so prišli na grafitne svinčnike, zdaj rišejo z računalniki. Toda tisti, ki to počno dobro, so še vedno ljudje. Računalnik lahko izpodrine ročno risanje, ne more pa izpodriniti naju dveh."

☞ Ali verjameta, da je Leonardo da Vinci spal na obroke in ali mislita, da to lahko vpliva na kvaliteto ustvarjanja.

••• "Zadnjič sva ga srečala, preden sva se s sošolci odpravljala preurediti Palmo. Dal nama je nekaj koristnih n-

svetov glede stenskih poslikav. Kar se pa spanja na obroke tiče, si pa priznajmo, da je to le fraza. Zelo zelo rada spiva."

☞ Prehranjujeta se pretežno s kosmiči. Ali se pri nakupu odločate na podlagi reklame v medijih, oblike embalaže, izkušnje ali česa drugega.

••• "Zastarela informacija. Kmalu bo minilo eno leto, odkar sva postala kuharska full time general rubin managerja. Najine sanje so se uresničile. Zahvalila bi se staršem. S pošteno kuho do hrane."

☞ Ali verjamete, da so AIDS izumili oblikovalci, ker so si obetali blazen promet od prodaje kondomov.

••• "Morda so bili to propagandisti. V strašnem marketinškem razvoju naše domovine boste morali počasi začeti razlikovati oblikovalce in propagandiste."

☞ Dare, ali nam lahko zrecitiraš tvoj najljubši verz.

••• "Ja sam Balkan boj i smrdim na znoj.

(Rambo Amadeus.)"

☞ Kje se boljše počutita? V zdizajniranem mestu ali v samorasli naravi.

••• "Nekega dne bomo najbrž zgradili plastično naravo, gore, vode, sonce, drevesa, samo zato, da bomo vanje lahko metali plastične odpadke in ne bomo ničemu škodovali. Samorasla narava je nekaj najlepšega. Poglejte Strešno, na primer. Ona je poosebljena narava. Zdzajnirano mesto pa ne obstaja in najbrž tudi še dolgo ne bo."

☞ Ali se vam zdijo reklamne table, ki so jih postavili v nekaterih slovenskih mestih, pridobitev za pejzaž in ugodno počutje.

••• "Na svoji koži še nisva opazila niti ene dobre lastnosti reklamnih tabel. Zaenkrat naju nagovarjajo h kajenju. Zdi se nama bolje, če bi bila ta sporočila namenjena kulturi, varnosti na cesti, ali če bi na njih pisalo zgolj: Mi se imamo radi kot prašički mladi. Na razvoj naše male domovince gledava zelo idealistično. Zdi se nama nepotrebno posnemati zahod in ponavljati iste stvari ali napake." ♥

ROGER WALLIS IN KRISTER MALM

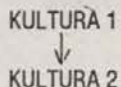
OD KULTURNE IZMENJAVE DO TRANSKULTURACIJE

Roger Wallis in Krister Malm sta v svojem članku oz. poročilu z naslovom Vzorci spremembe oz. menjave (Patterns of Change) iz 1984. leta izhajala iz analize tendenc v polju tehnologije glasbene industrije. Ob navajanju sprememb in izoblikovanja novih vzorcev medsebojnega vplivanja ter učinkovanja različnih kultur različno tehnološko razvitih držav oz. področij sveta sta v grobem izoblikovala naslednje štiri vzorce oblik medsebojnega vplivanja: kulturne izmenjave (cultural exchange), kulturne dominacije oz. prevlade (cultural dominance), kulturnega imperIALIZMA (cultural imperialism) ter transkulturo (transculturation).

rozvoj afriškega etno-popa. Glasbeniki iz Zaira so se selili tudi v Vzhodno Afriko, kjer je prišlo do novih oblik kulturne izmenjave. Zairski zvok je vplival na lokalno tanzanijsko glasbo, iz česar se je razvil t. im. "swahili jazz". V šestdesetih so se omenjene in še nekatere druge glasbene oblike s pomočjo plošč pojavile v Londonu in Parizu, od tam pa so jih posredovali v Ameriko, kjer so jih z zanimanjem sprejeli mladi črnici, ki so takrat pripadali gibanju za politične pravice črncev in so se zanimali tudi za svoje afriške korenine.

Ti procesi so v sedemdesetih vodili do razvoja novih stilov, ko so recimo mladi na Martiniqueu in Guadeloupeju razvijali t. i. "afro-jazz", na Trinidadu pa "afro - dadiansko glasbo". Takrat so procesi kulturne izmenjave pretežno potekali preko nosilcev zvoka, torej kaset in plošč.

Naslednji vzorec je *kulturna dominacija*. V tem primeru določena kultura, ponavadi tista iz močnejše družbe oz. močnejše družbene skupine v neki skupnosti, pritiska na drugo kulturo v bolj ali manj formalizirani obliki:

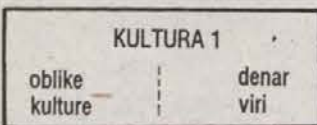

Za primer vzemimo razvoj afro-ameriške glasbe, v katerih je bila dominantna kultura belskih lastnikov sužnje, ki je pritiskala na črnsko kulturo. Kulturna izmenjava na enakopravni ravni tako ni bila mogoča. Kakorkoli, vsiljevanje belske kulture je v različnih delih Amerike prevzemalo različne oblike. Te razlike so vodile do različnih vzorcev izmenjave, kar je pogojevalo različne kulturne oblike, ki so segale od skoraj čiste afriške glasbe do le nekaj drobci evropske kulture, do popolnega zatiranja afriške kulturne dediščine.

Drug primer so misijonarji v Keniji in Tanzaniji, ki so s podporo kolonialne administracije izvajali pritisk na lokalno kulturo. Na misionskih postajah so ustanavljali šole, kjer so domače prebivalstvo poučevali z mešanico evropskih in krščanskih vrednot ter glasbe. Dominacija je - in ponekod še vedno - vsebovala celo prepovedi uporabe tradicionalnih afriških instrumentov.

Kulturna dominacija se lahko odraža oz. izvaja tudi preko radia in ostalih sredstev množičnega komuniciranja. Primer je recimo prevlada severnoindijske glasbene umetnosti v programih šrilanških radijskih postaj. Vendar večina primerov, v katerih množični mediji delujejo kot del vzorcev izmenjave, pripada zadnjima dvema kategorijama.

Prva od njiju in tretja po vrsti je *kulturni imperIALIZEM*. Tukaj se kulturna dominacija stopnjuje s pretakanjem denarja in/ali sredstev od tlačene k dominantni kulturni skupini:

Primeri za to so recimo prelivanje denarja iz izkoriščane v dominantno kulturo preko založb plošč oz. nosilcev zvoka ali preko denarja od avtorskih pravic po eni strani, ter po drugi strani prelivanje sredstev oz. virov, kot so npr. nadarjeni glasbeniki, skladbe oz. glasbene stvaritve, ter izvirna tradicionalna glasbila, ki jih recimo preselijo v muzeje dominantne kulture.

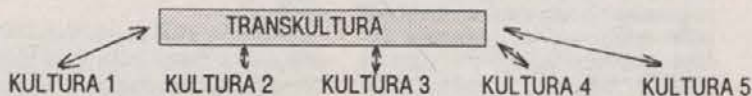
Tako so npr. v zadnjih petdesetih letih nešteto glasbenih stvaritev iz manjših dežel avtorsko zaščitili v Združenih državah Amerike, kamor se je nato stekal denar od avtorskih pravic. Prav tako se je zaradi boljših pogojev dela veliko nadarjenih ustvarjalcev iz manjših karibskih ali latinsko-ameriških držav selilo v ZDA. Nekateri, recimo Bob Marley, so svojo glasbo avtorsko zaščitili pri ustreznih ameriških agencijah in ne recimo na rodni Jamajki.

Tovrstni procesi pa so izzvali tudi ustrezne nasprotne ukrepe. Tako so recimo švedski glasbeniki, da bi zaščitili svoje materialne interese, zaradi tega začeli izdajati svojo glasbo na nosilcih zvoka, česar prej niso počeli.

Opisani trije vzorci medsebojnega učinkovanja več kultur, ki se ponavadi

kumulativno navezujejo naslednja na predhodno, so okoli 1970. leta dobili še četrto obliko: proces *transkulturo*. Ta vzorec menjave je rezultat po celnem svetu razpredene mreže transnacionalnih korporacij na področju kulture, razvoja tehnologije ter razpredanja tržišča po vsem svetu, zaradi česar lahko tako posredovano oz. v tem okviru razvijajočo se kulturo opredelimo kot transnacionalizirano oz. kot *transkulturo*.

Transnacionalna glasbena kultura je rezultat povezovalna sestavnih delov različnih vrst glasbe. To povezovanje je posledica socioekonomskih procesov, kjer se določa najnižji glasbeni skupni imenovalec največjega možnega tržišča

Manjše dežele v tem okvirju delujejo kot obrobna tržišča za internacionalno glasbo in hkrati kot viri te mednarodno izkoriščevalske kulture. V praksi se tako dogaja, da posamezne glasbene kulture povzemajo določene elemente iz transkulture glasbe, vendar hkrati vse večje število nacionalnih in lokalnih glasbenih kultur prav tako prispeva svoje sestavine tej transkulturni glasbi. Rezultat tega je dvosmerni proces, ki mu bomo rekli *transkulturo*. Ta proces se lahko začne, ko se med različnimi deželami

preko sprememb, ki jih povzročajo posamezni prej omenjeni trije vzorci medsebojnega učinkovanja različnih kultur ali pa kombinacija dveh ali vseh treh, produkcija transkulturne glasbe lahko, kot produkcija katerekoli druge dobrine, vsebuje raziskovanje tržišča, industrijsko proizvodnjo ter lansiranje/posredovanje preko množičnih medijev. Tak primer transkulturne glasbe je *disco* glasba iz sedemdesetih let. Je namreč proizvod, ki ne izvira iz nobene od posebnih etničnih skupin. Drobci, iz katerih je bila sestavljena, so po izvoru sicer pripadali posebnim etničnim skupinam, vendar so izgubili vsebinska obeležja, ki so jih imeli v kontekstu izvirnega kulturnega okolja.

V predhodno opisanih vzorcih medsebojnega učinkovanja različnih kultur so interakcije potekale bilateralno, v transkulturnem procesu pa lahko glasba iz okvirjev internacionalne glasbene industrije vstopa v medsebojno učinkovanje z dejansko vsemi ostalimi glasbenimi kulturami in subkulturami na svetu, pač v skladu z vseobsegajočim prodiranjem glasbenih množičnih medijev v zadnjem desetletju:

razprede mrežo glasbene in elektronske industrije.

Vsi štiri opisani vzorci medsebojnega učinkovanja dveh ali več različnih kultur obstajajo še danes. V kompleksnem sistemu vsi štiri vzorci učinkujejo medsebojno tudi na raznorazne načine.

(Pripravil) Milko Poštrak

Povzetek njunega članka smo prevzeli po zborniku urednikov Simona Fritha in Andrewa Goodwina, *On Record*, Routledge, London 1990).

PRVE KONCERTNE LASTOVKE LEATHERFACE, SWANS IN HARD HEADED SOUL

Rockovska publika v deželi Kranjski in njenih satelitih se očitno stara. Organizatorji koncertov pred vsako fešto trepetajo v strahu pred katastrofalnim obiskom, saj mladež vse manj prisega na kakršenkoli rockovski šunder (pri tem pa v presenetljivih množicah roma na puščavnih nekakšnih jazzovskih "zvezd", ki gostujejo pod okriljem festivala jazzu v sicer krasnem ambientu Kluba Cankarjevega doma - ne glede na to, da "preverjena" jazzy scena po okusu staroste Rončela ne prinaša ničesar posebej razburjivega).

Največje razočaranje glede obiska so ŠKUC-ROPOTu gotovo pripravili **The Swans**, saj se je na njihovem prestavljenem koncertu znašlo le kakšnih dvesto poslušalcev. Toda skepsa tistih, ki od **The Swans** v tretje niso pričakovali ničesar (novega), je bila neumestna, saj so newyorčani s svojim viskocnim ekstatičnim hrupom še enkrat potrdili, da so na odru nekajkrat udarnejši kot na ploščah. S pronicljivo dinamiko hrupno udarne in premišljeno razvlečene repetitivnosti ter nekakšne lirične ("falš") akustične spevnosti so dosegli veliko več, kot je bilo po zadnjih ploščah od njih pričakovati.

Naslednje stvari, ki jih pripravlja ŠKUC-ROPOT, smo ravno tako že spoznali v živo in ni hudič, da nas ne bi vsaj tako prijetno presenetile kot so nas **The Swans: The Jesus and Mary Chain** (3.5.) in **Nick Cave** (17.5.), veliko možnosti pa je tudi, da se bomo (jeseni) prvič iz oči v oči srečali še z dvema vročima "črnima" atrakcijama: **Public Enemy** in **Ice T**. Bomo videli.

Sicer pa je koncertno sezono v Ljubljani načela angleška skupina **Leatherface**, ki je odprašila svoj ortodoksen nepretenciozen punk (ali hardcore) in še enkrat potrdila, da je s kreativnimi impulzi na Otoku še zmeraj nekaj hudo narobe. Omembe vreden je le njihov izpad ob "bisu", ko so ob fašističnem pozdravu nekega osamljenega skinheada vidno besni "spokali" z odrca, rekoč: "TEGA nam ne bo nihče kazal!". Bravo!

BUBA v spomladanskem delu pripravila še **Victims Family** (12.4.), **The Cynics** (12.5.) in (še enkrat) preverjeno izvrstne **Fugazi** (10.6.).

Tretja zadeva je nastop nizozemskega dueta **Hard Headed Soul**, ki je dan pred ljubljanskim nastopom muzicala tudi v Mariboru. Gre za zelo uigran duet basista in bobnarja (pri čemer basist bobnarja pogosto "prehiti"), ki v nekaterih elementih spominja na brata Wright (No Means No). Vsekakor ponujata zelo pronicljivo glasbo, ki ob izdatni ekspresivni moči ter skrbni uporabi dinamike v marsičem presega standardne rockovske (hardkorovske) ritmične nastavke. Organizator (STRIP CORE) je v istem večeru v KUDU France Prešeren predstavil še zelo obetavne metalno obarvane ljubljanske mlado-rockerje **Obscurity** in preverjen dinamični v obliki **Demolition Group**. Še bo vroče!

Rajko

Boris Strmšček

PRED KONCERTNIM
DOGODKOM SEZONE

NAKED CITY

JOHN ZORN, FRED FRITH, JOEY BARON,
WAYNE HORVITZ, BILL FRISELL IN
YAMATSUKA EYE: 24. 4. V CANKARJEVEM DOMU

V Katedri smo o Johnu Zornu in o zasedbi Naked City pisali že nekajkrat - prvič pred dvema letoma, ko so se Naked City prvič predstavili v Evropi in prišli tudi do Gradca, kjer so nam privedili prvovrstno predstavo sodobnega hibridnega zlitja tako različnih glasbenih tokov kot sta jazz in hardcore, med tema dvema skrajnima poloma pa so se na samosvoj virtuosni način lotevali celotne zgodovine (ne samo) popularne glasbe.

Virtuozna je skupina kot celota, kar je gotovo en od redkih primerov v zgodovini jazza ali popularne glasbe nasploh. Ne gre namreč za to, da bi bili vsi posamezniki briljantni instrumentalisti (kar sicer tudi so), ampak za to, da je Naked City kompaktna celota, v kateri glasbeniki izvajajo tudi to, kar je bila sicer navada pri zvočnem kolažiranju v konkretni glasbi na magnetofonskih trakovih: v trenutku zmorejo spremeniti tako tempo, ritem, tonaliteto kot tempo - brez vmesnih pavz. Naked City je gotovo edina skupina, ki zmore v borih štiridesetih sekundah premenjati preko trideset glasbenih stilov: iz countryja v reggae, iz rock'n'rolla v sambo, ali iz valčka v blues.

Virtuoznost skupine kot celote pa seveda še ni vse, kar je omembe vredno. Morda je še bolj intrigantna ideja povezovanja filmske glasbe (predvsem Morriconejevih viz - najdejo pa se še teme iz Jamesa Bonda in nekaterih drugih filmov), jazzovskih standardov (predvsem Theloniousa Monka ali Ornettea Colemana itd.), rockovskih idiomov (predvsem tistih najradikalnejših tipa Napalm Death) in obrazcev iz najrazličnejših zvrsti popularne glasbe. Ob naštetem ni treba posebej dodajati še dejstva, da tega, kar počne Naked City, ni mogoče strpati v noben predalček. Po koncertni izkušnji sodeč so Naked City še najmočnejši in nekakšni radikalni obliki nekaj sekund ali nekaj deset sekund trajajočih hardkorovskih zvočnih eksplozij, za jazzovsko publiko, ki sicer obožuje Johna Zorna kot najpomembnejšega jazzovskega glasbenika v osemdesetih letih, pa dodajo še nekaj svojevrstnega (malodane pop) jazziranja.

John Zorn je začel s povsem svobodnimi improvizacijami ter neusmiljenim piskanjem v alt saksofon že konec sedemdesetih (družno z Eugeneom Chatbourneom, ki bo predvidoma obiskal naše kraje kakšna dva tedna po Johnu Zornu), najpomembnejše stvari pa je počel v začetku osemdesetih, ko se je lotil principa kolektivne dirigitane improvizacije, temelječe na paravilnih iz teorije igre. To obdobje je zaključil s ključno ploščo srede osemdesetih, Cobro, ki pa ji je sledila še ena paradigmatična zadeva: The Big Gundown s priredbami skladb Ennia Morriconija. Tretji kreativni preboj skladatelja in alt saksofonista Johna Zorna predstavlja ravno skupina Naked City s svojo kontrastno sodobno jazzovsko-hardkorovsko godbo (vedno bolj jasno je, da jazz lahko o(b)staja samo še kot herezija), v kateri je angažiral vedno nasmejanega bobnarja Joeya Barona (sicer člana spremljevalne skupine Tima Bernea - drugega ključnega njujorškega jazzovskega glasbenika iz osemdesetih let, ki naj bi po nekaterih informacijah tokrat nastopil skupaj z zasedbo Naked City(!)), klavirista Waynea Horvitzja, ki je svoje

mojstrsko zvočno podlaganje prikazal že v skupini Curlew, sicer pa vodi zasedbo The President, basista - sicer znanega kitarista - Freda Fritha, ki je gotovo en od najpomembnejših glasbenikov v okviru avantgardnega rocka in je požel zasluženo slavo šele v zadnjih dveh letih (po filmu Step Across The Border), ter enega najboljših njujorških jazzovskih kitaristov Billa Frisella, ki lahko s svojo mehko kitaro sodeluje pri jazziranju Joea Lovana, Tima Bernea ali se loteva hardkorovskega "šusa" pri Naked City; piko na i pa s svojim tuljenjem v mikrofonski pristavi še japonski pevec Yamatsuka Eye, ki sodeluje predvsem v kratkih in silovitih zvočnih hardkorovskih impulzih.

Skratka: Naked City je edina skupina, ki v tem trenutku radikalizira rockovsko-hardkorovski izraz do skrajnih točk, obenem pa zna igrati tudi povsem milozvočne in razburjive jazzovske pasaže, tako da je s svojo sicer značilno newyorško kreativno eklektično glasbo dostopna prav vsakomur - tudi zato, ker njihov nastop prinaša tudi prave salve smeha. Rajko Muršič

PRIHAJA:

JIM ČERT

V MARIBORU, V TOREK, 14. APRILA

Jim Čert prinaša avtentičen izraz češkega pivskega okolja in je enostavno neponovljiva pojava, je nekakšen urbani ljudski godec v pravem pomenu besede, poleg tega pa njegove godbe hvalabogu nikakor ni mogoče vtakniti v noben predal - in še več: njegovi spevi nas navdušijo že ob prvem srečanju, privlačnost njegove godbe, ki je brez patetike kar življenje samo.

Eno od najprijetnejših presenečenj s sodobne češke novoglasbene scene je gotovo hripav harmonikarski veseljak Jim Čert, ki smo ga v Katedri že predstavili, ko smo dobili v poslušanje njegovo prvo ploščo z naslovom Svetlo vstric. Našo pozornost je pritegnila izjemna izrazna moč tega pevcja (in, sodeč po vzdušju med koncertom, ki je posnet na omenjeni plošči, tudi pivca), ki bi ji v siceršnjih marginalnih variantah popularne glasbe težko našli primerjavo ali vzor. Po "barskem" vzdušju je morda stvar primerljiva s tem, kar počne Tom Waits, toda Jima Čerta krasi predvsem specifična češka oz. "bohemska" muzikalnost, ki se giblje med sarkastičnim

krohotom in liričnimi pasažami, podprtimi z vsečnimi in strahotno učinkovitimi melodijami. Kar se lirike tiče, je treba omeniti, da je Čert pravi veseljak z anti-prohibicionističnimi nagnjenji, pogosto pa uporablja tudi nekatere tekste največjega pravljicarja zadnjega obdobja, J.R.R. Tolkiena.

O samem protagonistu še zmeraj nimamo veliko podatkov - na Češkem ga poznajo kot pesnika in mojstrskega harmonikarja. Že leta se pojavlja v toplem okolju praških pivnic in nima nobenega rivala, brez problemov pa lahko napolni tudi večje dvorane.

Pri vsem skupaj nas pravzaprav najbolj privlači ravno neverjetna preproščina Čertove godbe, ki se sicer med samim nastopom giblje med liričnimi izpovedmi, gromkim krohotom, harmonikarsko kakofonijo in nekakšno bardovsko karizmo - vse skupaj pa Čert podaja izjemno neposredno, dostopno in duhovito, tako da lahko z veseljem napovemo krasen (ne samo) koncertni dogodek, slovensko turnejo Jima Čerta, ki jo bo začel prav v Mariboru, v torek, 14. aprila na Malem odru SNG-ja - vsekakor stvar, vredna ogleda!

Rajko

Rajko

Plošča meseca
SWANS:
LOVE OF LIFE
Young God Records

Dobro nam znana newyorška zasedba The Swans sedaj, po krajšem obdobju pri veliki založbi MCA, spet snema za manjšo, neodvisno in zato očitno bolj brezkompromisno in neomejujočo založbo "Young God", ki ponovno izdaja tudi njihove zgodnje, v zadnjem času težje dosegljive plošče, pa tudi ostale sorodne izdelke, recimo plošče dua Skin, torej "stranskega" projekta obeh (sedanjih) osrednjih osebnosti skupine, Michaela Gire in Jarboe.

Če ponovno prodornosti skupine na lanski plošči, "White Light From The Mouth Of Infinity", še nismo opazili, saj smo jo - po inerciji - odpravili kot "zgolj še en nov izdelek sicer korektnih ustvarjalcev", nas je izredna silovitost nove plošče Love Of Life prepričala že po površnih prvih poslušanjih. Obe plošči sta tesno povezani, čeprav drži, da "konceptualni", kar megabomanski predhodni izdelek po celovitosti in dorečenosti zaostaja za ploščo Love Of Life.

Tematsko ta plošča sicer ne prinaša veliko prekomno novega, predstavlja pač predvsem navdahnjeno nadaljevanje ustvarjalne linije, začrtane že na prejšnjih izdelkih obeh zasedb, Swans in Skin. Po drugi strani pa je v glasbi - ob nekaterih ne zgolj "tehničnih" novostih, kot so trakovi, razni šumi itd. - slišati vse več odmevov razprtih someščanov in "podobnostišljenikov" iz šestdesetih ter osemdesetih, Velvet Underground in Sonic Youth. Ne zgolj zaradi prvih pa Swans - bolj kot kdajkoli prej - kovijo tudi duha šestdesetih. Poslušajte pesem "Her", ki je očitno posvečena Janis Joplin... Amerika.

Milko Postrak

ZNANCI V NEZNANIH KRAJIH

V *Možu, ki je preveč vedel*, je Hitchcock v enem samem stavku povzel bistvo političnega. Ker nihče od obeh glavnih junakov ni nikoli slišal ne za Ferdinanda, ne za Sarajeva, je bil filmski predstavnik zunanjega ministrstva prisiljen sam odgovoriti na vprašanje, ki jima ga je zastavil: ali vesta, kako je prišlo do svetovne vojne? Tako, da je neznanec ustrelil neznanca v neznanem mestu.

Dvoje se v tem prizoru zdi še posebej privlačno. Najprej je tu razveseljivo priznanje, da običajno družino prav malo briga, kateri nepredvidljivi politični dogodki lahko privedejo do katastrofe, temu pa sledi izpeljava, da je njihovo ravnanje nadvse ustrezno in opravičljivo. Glede na dejstvo, da eno od neštetihih streljanj neznanec v neznanem kraju lahko privede celo do svetovne vojne, je politično dogajanje tako malo smiselno in obvladljivo, da ni nobene potrebe, da bi se ljudje množično ukvarjali prav z njim.

Na prvi pogled je slovenska politična scena preprosta in urejena. Kot kolektivno novoletno darilo je Slovenija dobila samorazpust vladajoče koalicije, ko je ta ugotovila, da zaradi odpovedi sodelovanja manjše *Demokratske stranke* v parlamentu nima več večine. Stranke koalicije so se tako v Dolskem dogovorile, da bodo poskušale izpeljati "volitve čimprej". Ker je *Demos* razpadel predvsem zato, ker so bile možnosti za znotraj- in medstrankarsko dogovarjanje nične, so se nekdanji partnerji kot edine rešitve oprijeli čarobne formule o "volitvah čimprej", ki bi vsem ponudile možnost za teoretično idealen izhod, vendar konflikta, zaradi katerega je razpadel *Demos*, ne bi odpravile: volitve kot najbolj demokratičen politični instrument naj bi šele prisilile strankarske partnerje, da se začnejo obnašati politično, torej se dogovarjajo, iščejo kompromise in preračunavajo svoje možnosti in koristi. Ker se strankam nekdanje vladajoče koalicije nikoli doslej ni bilo potrebno obnašati pretirano politično, je bila odločitev za volitve ena najhujših oblik prisile, na katero so, kot kaže, pristale kot po pomoti. Kot je pokazalo nekajmesečno pogajanje opozicijskih strank o zamenjavi *Lojzeta Peterleta*, tudi njim ne gre najbolje. Že prvo glasovanje za *Marka Voljča* je Peterletu ponudilo čudovit argument v obliki paradoksa. Predsednika vlade naj

bi zamenjali, ker je komunikacija med ministri postala zanemarljiva, medtem ko so bili neodvisni poslanci prisiljeni v takratno solo akcijo, ker se niso mogli z nikomer dogovoriti, kako bi zadevo izpeljali skupaj. Isti model se je ponovil nekaj kasneje: čeprav se obe skupini, *Drnovškova* in *Bavčarjeva*, v mučnih in duhamornih vsakodnevnih sestajanjih po mračnih in zaprtih kabinetih nista mogli dogovoriti o ničemer, naj bi prav z nesposobnostjo medsebojne komunikacije zamenjali vlado, znotraj katere se menda ni mogoče nič več dogovoriti. Tako naj bi eno politično neusposobljenost zamenjali z drugo, nič bolj politično ali obetavno navezavo strank.

Volitve čimprej niso bile končni cilj, pač pa odrešeniška poteza, ki naj strankam podeli preživetje, ne da bi se te naučile, kako ravnati politično. Po naivnem pričakovanju naj bi stranke v naglici oblikovanih koalicij šele volitve ustrojile in usposobile za politično delovanje. Podobno kot v Hitchcockovem filmu - tam je iz na videz drobnega in nepomembnega zapleta nastala zgodovina, tu naj bi iz zgodovinskega dogodka izpeljali drobno in vsakdanje urejeno življenje. Neznanci iz *Demos* so nekoč že zmagali z mobilizacijskim geslom boja zoper Jugoslavijo in komunizem; tokrat naj bi ga nadomestili z geslom "volitve čimprej", ki si ga *Demos* ni izmislil kot samoukinitvev, ampak kot edino možnost preživetja za politično življenje neusposobljenih strank. Ker te niso sposobne politično preživeti, so bile prisiljene iz življenja napraviti politiko.

Tako je *Demos* volitve in zamenjavo vlade najprej predstavil kot nacionalni interes, potem pa je konflikt, ki ga je razsul - nesposobnost političnega delovanja - prenesel iz sfere nedoumljivih

oblastniških bojev na družbeno raven. S to malo vojno je *Demos* ljudstvu obenem napravil najslabšo uslugo, ki si jo neka politika lahko privoščiti. Če smo pred dvema letoma verjeli, da se bo družabno življenje nekoč vendarle uspelo rešiti utesnjujoče determiniranosti s politikom, je šele prva demokratično izvoljena oblast uspela s političnimi gesli preusmeriti normalni razvoj družbenega življenja. Največ, kar bi demokratična politika lahko napravila za to življenje je, da bi se iz njega umaknila. Namesto tega se zdi, da so tako domala vsi *Demos*ovi ljudje kot opozicijski vodje preveč goreče povzeli tisti prizor iz *Batmana*, ko je *Jack Nicholson* "v kadri sanjal, da ga čakajo še velika dejanja".

Znanci iz njim tujega političnega sveta so svoje sanje prodali naprej, dokler ni vsa slovenska politika nasedla na njihovo finto o čimprejšnjih volitvah. Danes nihče ne more napovedati, kdaj naj bi te zares tudi dobili. Imamo t.i. politično koordinacijo, v kateri stranke nikakor ne morejo doseči takšne večinske odločitve za tak ali drugačen volilni sistem, za katerega bi v parlamentu glasovali dve tretjini poslancev. Volilne zakonodaje, ki bi volitve legalizirala, ni mogoče pripraviti, ker vodje potihem vedo, da volitve zanje niso tista prava rešitev, ki bi ustrezala naravi njihovih strank, po drugi strani pa je parlament tako ali tako razdeljen med dva politična bloka, od katerih lahko eden v vsakem hipu prepreči kakršnekoli namene drugega. Imamo vlado, ki ne vlada; ne le zato, ker v parlamentu nima več večine, pač pa tudi zato, ker stranke glede na bodoči položaj, ki si ga obetajo, pogojujejo svoje glasove za njene predloge. Vlada se seveda ne ukvarja z izdelavo volilnih zakonov, za kar jo je zadolžila skupščinska ustavna komisija, saj bi s tem ustvarjala podlago za lasten padec, medtem ko je razmerje političnih sil tako porazdeljeno, da nihče ne more po vzoru nekdanjega *Demos* odločiti sam, čeprav lahko vsak ravna v nasprotju z voljo drugih. Mesijanska ideologija, ki venomer potrebuje mobilizacijo ljudstva, resda še ni politika; res pa je tudi, da so volitve edino sredstvo, s katerim lahko ljudstvo poskrbi, da dobi politično oblast.

Dejan Pušenjak

TWIN
DESIGN

FOTO

foto: Ven Jemeršič

MINOLTA - CANON, DELNO UPORABLJANI,
EKSKLUZIVNE CENE - GARANTIRANO NAJNIŽJE,
ZAGOTOVLJENA GARANCIJA IN SERVIS,
PRIDETE - VIDITE - ODPELJETE

KOROŠKA 61, MARIBOR
TEL., FAX. - (062) 25-924

Handelsgesellschaft m.b.H.
GEORG - LORA -St. 15
9170 FERLACH
TEL / FAX: (9943 42) 274 936

BIROSTROJ
Computers

PRECIZNA MEHANIKA d.o.o.

SERVIS BIROTEHNIKE,
Gregorčičeva 24, Maribor, tel. (062) 23-686

SALON BIROOPREME
Gregorčičeva 7, Maribor, tel. (062) 26-992
Poleg servisa in prodaje biroopreme in računalnikov vam nudimo ves pripadajoč potrošni material

POSEBEJ OPOZARJAMO na celoten
asortiman priznane avstrijske firme

DAHMS
elektronik

